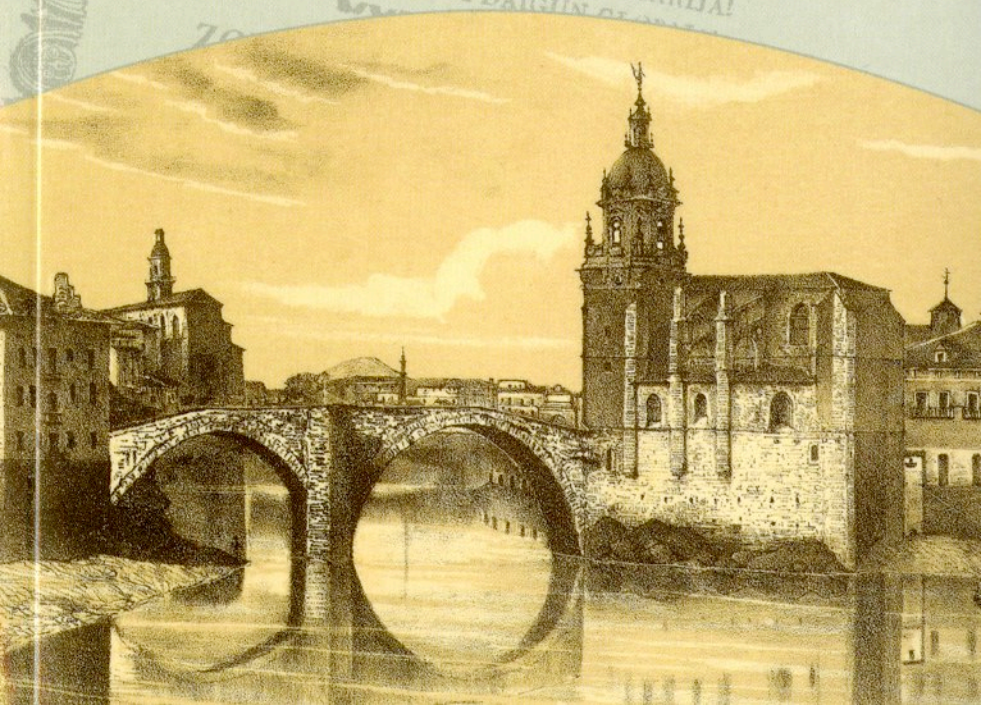

Antonio Zavala

Bilboko gabon-kantak

(1755-1832)

Antonio Zavala

**Bilboko
gabon-kantak**
(1755-1832)

Bilboko gabon-kantak (1755-1832) / [biltzailea], Antonio Zavala ; editorea, Jabier Kalzakorta ; koordinatzailea, Pello Esnal. - [S.l.] : Auspoa ; Donostia-San Sebastián : Gipuzkoako Foru Aldundia, Kultura, Gazteria eta Kirol Departamentua, 2012. 221 or. : oir. ; 20 cm. - (Auspoa Liburutegia ; 324)
Testuak euskaraz eta gaztelaniaz. - Bibliografia: 218-220 or. - Aurkibidea LG SS 1841-2012. - ISBN 978-84-7907-693-1

I. Villancicos - Bilbao - S. XVIII-XIX. I. Zavala, Antonio (1928-2009). II. Kalzakorta, Jabier (1961-). III. Esnal, Pello (1950-). IV. Gipuzkoa. Departamento de Cultura, Juventud y Deporte. V. Saila.

398.88(460.152 Bilbao)"17/18"
821.361-1"17"
821.361-1"18"

Egilea: Antonio Zavala
Editorea: Jabier Kalzakorta
Koordinatzailea: Pello Esnal

Azaletako argazkiak:

Aurrealdea: "San Antonio Abadearen eta zubi zaharraren ikuspegia, Atxuritik hartua". Julio Lambla, 1846. KM Kulturunea.

Atzealdea: "Aureskua Begoñan, Bilbon". Genaro Perez de Villa Amil, 1850. KM Kulturunea.

© Edizio honena: AUSPOA Argitaletxea
Gipuzkoako Foru Aldundia

400 aleko tirada
ISBN: 978-84-7907-693-1
Legezko Gordailua: SS-1841/2012

Fotokonposizioa: Imanol Tapia
Inprimaketa: Itxaropena S.A., Zarautz

Antonio Zavala

**Bilboko
gabon-kantak**
(1755-1832)

Gipuzkoako Foru Aldundia
Kultura, Gazteria eta Kirol Departamentua
Departamento de Cultura, Juventud y Deporte

Donostia-San Sebastián, 2012

Atarikoa

Eskuetan dugu Antonio Zavalaren beste liburu bat, liburu umezurtza, egilea hil ondoren jaioa, umezurtzetan lehena.

Antioniok, bizi zela, guztira 276 obra plazaratu zituen Auspoa hirukoitzean¹: 259 obra, Auspoa txikian (312 zenbaki osatzeraino, eta 284 liburu), 5 obra, Auspoa ertainean (6 liburu) eta 13 obra, Auspoa handian (16 liburu).

Hil zenean (2009ko urtarrilaren 2an), haren lanen artean aurkitu genuen *Bilboko gabon-kantak (1755-1832)* hau, (ia) amaitua eta hitzaurrea ere egina zuela. Hitzaurrea noiz egin zuen ere badakigu: 2005 urtean. Izan ere, “orain berreun eta berrogeita amar urte” idatzi zuen, 1755eko gabon-kantari buruz.

Hala ere, dena delakoagatik, ez zuen liburua inprentara eramanez. Seguruenik, material gehiago ere bazegoela jakin eta horiek eskuratu zain geratu zelako. Jaso ere, jaso zituen, 2008an. Hain zuzen, 1803 eta 1830 urteko gabon-kantak dira, Jabier Kalzakortak emanak, oin-ohar eta guzti. Baina ez zuen denborarik izan, nonbait, hitzaurrea osatzeko. Zenbat horrelako kontu, honelako liburu baten atzean!

Izan ere, Antonio Zavalak urteak eman zituen zenbait liburu lantzen eta ontzen. Hasteko, materiala jasotzen zuen eta karpetatuan bildu. Gero, nahiko gai bazuenean (bil zezakeen guztia ustez eskuetan zuenean), hasten zen liburua eratzen: paperak ordenatu, oharrez hornitu, azalpenak eta iruzkinak egin...; baina behin baino gehiagotan utzi behar izaten zuen liburua txokoan, erabat amaitu ezinik, aurrerabide hobearen zain.

Bilboko gabon-kantak honetako material asko, bildua zuen 1964rako, eta lantzen hasia. Gainera, oso maiteak zi-

---

¹ Obra guztiak zenbatuta (259 + 13 + 5), 277 obra ematen dute. Baina, berez, 276 dira. Izan ere, Auspoa ertainean eta txikian, bietan, plazaratu zen Xalbadarren *Odolaren mintzoa*.

tuen gabon-kanta hauek. Lehenik, hortxe zituelako, 1755ekoan, berak argitaratuko zituen bertsozik zaharrenak; eta, bestalde, horietan ikusten zuelako bertsopaperen sorrera.

Guk, jakina, Antonio Zavalak utzi bezala plazaratzen dugu liburua: hark egindako hitzaurreaz eta egindako azalpen eta iruzkinez. Gabon-kantak, ez dago esan beharrik, hark transkribatu bezalaxe utzi ditugu: Auspoan erabili ohi zuen ortografian.

Geure aldetik, hiru lan besterik ez ditugu egin. Batetik, hark sartu gabe utzitako bi gabon-kantak txertatu –1803 eta 1830 urtekoak–, Jabier Kalzakortak egindako transkripzio eta oharrez. Bestetik, Kalzakortaren beraren hitz-atze beharrezko bezain jakingarria erantsi, Zavalaren lana biribiltzarren. Inor gutxik egin zezakeen hori horren egoki. Eta, azkenik, gabon-kanten zenbait pleguren argazkiak tartekatu.

Esan gabe doa: pozarren ematen dugu argitara Antonio Zavalaren liburu umezurtz hau, Antoniok urte askoan landu eta Bilboko gabon-kanta zaharrei soilik eta osorik eskainitako lehenengoa.

Pello Esnal

Itzaurrea

Bilboko gabon-kantak

Bizkaiko iriburuan, 1755etik asi eta 1832ra arte, ez urtero, baiña bai sarri samar, gabon-kantak agertu izan oi ziran, paper edo orrietan txukun eta dotore argitaratuta, bertako San Frantzisko, Santiago, San Bizente Abandokoa edo beste elizaren batean kantatzeko.

Kanta oiek biltzen aalegindu gera. Bat edo beste izango da guregana iritsi ez dana, eta bearbada egun batez zokoren batean agertu ditekeena oraindik ere. Dana dala, gure eskuetara iritsi diranen bilduma da gaur irakurleari eskeintzen dioguna.

Obe bearrez, sail bakoitzari buruzko komentarioak eta zer esanak azaltzen orain itzaurre ontan egiten asiko gera.

Doiñuak

Kanta auek doiñua ere bear zuten, noski. Baiña, zoritxarrez, ori ez da guregana iritsi. Inprentara gabe, geienez ere eskuz idatzi egingo ziran.

Baiña esku-idatzi oiek gaur egun danak galduak izango al dira? Ez al da bat edo beste egunen batean azalduko artxiboren batean? Agian bai, eta ez genduke besterik nai.

Doiñu-egille batzuen izenak ematen zaizkigu: “Frai Martin de Oaraveytia, organista y maestro de capilla”, “Don Pedro de Estorqui. maestro de capilla en dicha iglesia...”, “Fr. Antonio de Zabala, vicario de coro...”.

Bertsoen egillearen izena ez zaigu esaten. Baiña zera esan dezakegu: bein baiño geiagotan Bizenta Mogel idazlea izango zala.

1755 urteko gabon-kanta

Orain berreun eta berrogeitamar urte, XVIII mendearen erdi aldera, 1755 urtean, gabon-kanta bat agertu zan, paperetan dotore inprentatuta. Izenburua erderaz zekarren:

Villancicos que se han de cantar en el Real e Imperial Convento de N. P. S. Francisco de la M. N. Villa de Bilbao, en los Solemnes Maytines del Nacimiento de N. Sr. Jesu-Cristo, en este año de mil setecientos y cincuenta y cinco...

Bilbon kantatzeko, beraz. Emen eta garai artan elizkizun batean kantatzeko kanta batzuk prestatzen ziranerako, zera pentsa dezakegu dudarik gabe: Bizkaiko iriburuan artean euskerak naiko indar bazeukala.

Komentu ori frantziskotarrena zan, eta kanta oiek moldatu eta andik eun urtera bota zuten. Onela dio Alfonso Irigoyen zanak bere "Bilbo eta euskara" itzaldian (*Euskera*, 1977, II):

Bilbon San Frantziskoko komentua zegoen aipatu den zubi kolgantea iraganik, fraileek zubia izatea lortu baitzuten eta egin eta berregin baitzen. Hobeto esateko Abandoko eremuan zegoen komentua, Bilbo zaharra zeritzan eta deritzan hauzategian. Baina edozein modutan ere, Bilbora begira zegoen, eta ez bakarrik geografiaren aldetik. 1833-garren urtean, karlistadako gerra garaian, handik alde egin behar izan zuten fraileek. Koartel bihurtu eta erdi deseginik gelditu zen. 1856-garrenean guztiz botatzea erabaki zen.

Musika-egillearen izena ematen zaigu: "P. Fr. Martin de Oaraveytia, Organista y Maestro de Capilla de dicho Convento". Baiña bertsoen egillearena ez, eta pena artzekoa da, ura nor izan zan jakiteko modurik ez det uste izango degunik eta.

Au baiño leenagoko gabon-kantarik agertuko zan bearbada Bilboko irian; baiña ez da ezagutzen edo, obeto esateko, ez da gure eskuetara iritsi.

1794ko gabon-kanta

Bilboko urrengo gabon-kanta, guk ezagutzen degunetan, andik ogei ta emeretzi urteren buruan moldatua da; 1794an, alegia. Izenburuak onela esaten du:

Villancicos en Romance y Bascuence que se han de cantar en la iglesia parroquial y matriz del Señor Santiago de esta noble villa de Bilbao, en los solemnes Maytines del Sagrado nacimiento de nuestro Señor Jesu-Cristo, este año de 1794.

Kanta au ere paper sueltotan inprentatu eta banatu zan. Aldi ontan ere musika-egillearen izena ematen zaigu; baiña bertsoen moldatzaillarenik ez.

Kantatu bear dan eliza ez da San Frantziskorena, orduan Bilboko eliz nagusia zana eta gaur egunean katedrala dana baizik: Santiagoko eliza, alegia.

Oso gogoan artzekoa da kanta onen leenengo bertsoak zer dioen:

Urte guzjetako
Gabongo legia
da soñu eder baten
kantia imintia...

Leendik zetorren oitura zan, beraz. Oitura baiño geiago ere bai, *legia* esaten zaion ezkeru. Egin bearreko gauza, alegia.

Baiña aurreko urte oietako gabon-kantak nun ote dira gaur? Guk, beintzat, ez ditugu ezagutzen. Betiko galduak ote? Ala egunen batean zokoren batean agertuko ote dira?

Gero ere adieraziko degunez, 1794ko urte artan, gauzak larri samar zebiltzan Euskal Errian. Frantzian Iraultza nagusitua zan, eta Luis XVI erregeari lepoa moztua. Orduan Europako monarkiak alkar artu eta Frantziari gerra egin zio-

ten; Espaiñiako kondaira-liburuetan *Guerra de la Convención* esaten zaiona, alegia.

Frantziako iraultzailleak asieran atzeraka joan baziran ere, gero, 1794 urtean, aurrera jo zuten. Deba ibairaiño iritsi eta Gipuzkoa osoaz jabetu ziran. Deba ibai orrek, ain zuzen, berriz ere frentea egingo zuen 1936ko gerra-denboran zenbait illabetetan. Bilboko iriak, beraz, eta are geiago Bizkaiak, arerioak ate ondoan zeuzkan. Onela adierazten du sail ontako zazpigarren bertsoak:

kanpotik eukiarren
urrian gerria.

Bederatzigarren bertsoak ere aipatzen du gerra ori:

Baña ezta aztutekua
frantzesen gerria.

Armak artu eta aalegiña egiten omen dute danak ere, baita fraile eta abadeak ere:

Bakotxak egiten dau
emen al dabena,
jakiñik dala gerra
Jaunak nai dabena;
fraile ta abadiak
besteekaz batera
jagi dira pozarren
armak artutera.

Lasai bizitzeko bolada ez zan, beraz. Ala ere, Eguberriak ospatzeko gabon-kanta eder bat moldatzen dute.

Urrengo urtean, 1795ean, gerrarekin segi eta frantsesek Gasteiz eta Bilbo artu zituzten, onako iri ontan uztaillaren 19an sartuz, eta Mirandaraiño ere iritsiz. Baiña armak andik laster isildu ziran, urte bereko uztaillaren 22an *Paz de Basilea* izenekoa izenpetu baitzuten Frantziak eta Espaiñiak.

Ondorengo gabon-kanta

Gerra arek, itxura danez, gabon-kantak jartzeko oitura eder ori galdu egin zuen bolara batean. Gerra guztiak, edo geienak beintzat, egiten dutena da ori: aizkorakada indartsu bat jo gizartearen bizitzan, enbor batean bezela, eta ebaki edo eten sakon bat ireki. Leengo oiturak ostera zutik jartzen kostatzen egiten da; eta, olakorik lortzen bada, gaitz erdi.

Aldi ontan alaxe gertatu zan gabon-kantekin: berriro eutsi zioten oitura edo lege orri. Baiña urte mordo luzetxo baten ondoren. Urrengo gabon-kantak, izan ere, guk ezagutzen ditugunetan, urterik ez du esaten; baiña, itxura danez, XIX mendearen asiera aldekoa dala ematen du. Eta San Frantzisko komentuko elizan kantatzeko moldatua.

Gogoan artzeakoak dira *estribillo*-aren asierako itzak:

–Oles!
–Nor da?
–Bai, da.
–Zer gura?

Dударик gabe, berdintsua edo antzekoa izango zan, garai aietan, ate ondoren batean deitzerakoan etxe-kanpokoak eta barrukoak egiten zuten alkarrizketa.

Aldi ontan ere, ez da bertso-egillearen izena ematen. Bai, ordea, musika-sortzaillearena: P. Fr. Antonio de Zabala. Gaurko bilduma au prestatu duenaren izenkidea, beraz.

1814, maiatz-pazkuaren bigarrena

Urrengo bertso-sailla ez da Gabonetan kantatzeko moldatua, baizik eta Pentekoste bigarrenetan. Baiña zer ospatu baze- goen, noski. Ori zer ote zan, onela adierazten zaigu:

Poztu gaitetz lau jaietan
Maiatz-Pazkua onetan:
Done Marijen sorreran,
frantzesen urtaieran,
San Fernandoren egunian,
Fernando errege dogunian.

Lau ospakizun batera ziran, beraz, Pentekostes bigarren egun ortan. Leenengo, aurrerago ere adieraziko degunez, Ama Birjiñaren festaren bat; bigarrena, frantsesek Espaiñiatik alde egiña; irugarrena, San Fernando eguna, maiatzaren 30.a; eta azkenik, Fernando erregearen etorrera. Festa-giroan iñoiz eta iñun artutako erregerik izan bada, Fernando VII ori degu, noski. Erderaz *el deseado* esaten zioten. Aren bukaera ez zan berdintsua izan.

Irakurlea bereala oartuko danez, bertso aukerak ez dira gabon-kantak. Alde ortatik ez luteke liburu ontan bear. Baiña egillearen aldetik bai, ordea. Danak ere senideak dira. Enbor beraren ezpalak edo irin beraren opillak, alegia.

1814

Urrengo gabon-kanta, gure eskuetaraiño iritsi diranetan, 1814 urtekoa da. Bitartean zail xamarra izango zan gabon-kantarik Bilbon edo iñun ere sortzea. Girorik ez zegoen iñola ere ortarako, leen ere esan degunez, urte oietan *frantsestea* izeneko gerra luze eta odoltsua izan zalako; 1808an asi eta 1814 urte ortaraiño iraungo zuena. Bilboko iriak, gaiñera, frantsesen mendean egon bearra izan zuen.

Bazterrak osterak paketu ziranean, orduan berriro eutsi zioten bilbotarrek oitura edo ekandu zaarrari, Eguberriak urreratzearekin bat gabon-kanta bat moldatu eta zabalduz.

Aldi ontan “Santiagoko eleiza lenastan, zein dan Bilboko urijen Bizkaiko jabedean” kantatzeko moldatu ere. Ikusten

danez, kantaren egilleak –ez dakigu nor izan zan– bertsoak ez-ezik itz berriak ere asmatzen bazekien.

Bertsoetan ere itz berriak erruz azaltzen dira. Orregatik, iztegitxo bat jartzen du egilleak berak paperaren amaieran.

Igaro berria zan frantsestea gerraren aipamenak badira bertso auetan. Ala, bigarren bertsoak onela dio:

Sei urteko gerraren
ta nekeen erruki,
Jainkoak jatsi deusku
bakia zerutik...

Gerrako estualdiak pasa dira, eta ugalmena etorria da, laugarren bertsoak dioenez:

Janariyak abondo
eta ardaoa merke,
alogera sarriro
ta boltsia bete;
bakien eremaitzak
oneik izango're...

1815

Urrengo urtean ere, 1815ean, beste gabon-kanta bat agertu zan, nunerebait txukun eta kontuz inprentatua.

Aldi ontan ez da esaten zein elizatan kantatzekoa dan.

Bukatu zala urtebete besterik ez zanez, artean frantses-tearen oroipenak bizi-bizirik irauten zuen, ain gerra luze eta gogorra izana zan eta. Orregatik kanta onela asten da:

Bakia, bakia,
gerra onduan
bioguz zorijak etxian;

Txeetasun jakingarri bat: garai artako gizalegeak jai aundietan peluka erabiltzea eskatzen zuenez, ona nola esaten dan:

con peluca
gau onetan,
de respeto
bai benetan...

1818

Urrengo bi urteetan, 1816 eta 1817an, gabon-kantarik agertu ote zan ez dakigu. Agertu bazan, ez da gure eskuetara iritsi.

Baiña 1818koak bi gabon-kanta ditugu. Leenengoa, Santiagoko elizan kantatzekoa; bigarrena nun kantatu bear dan ez da esaten.

Leendabizikoan, Jesus jaio berriaren goraipamenak egin ondoren, euskerarenganako kezka bizia azaltzen da.

Berdin gertatzen da urrengo beste gabon-kantetan ere. Euskeraren aldeko sermoi sutsua egiten da.

1819

Urte ontako gabon-kantak onela du izenburua:

Gaboneko kantia bizkaitar guztientzat emakume batek ateria 1819-garren urtian, Abandoko elixatian.

Andrazko ori, ziur asko, eta gero ere esango degunez, Bizenta Mogel izango da. Eta Abandoko eliza ori, San Frantziskorena.

Baiña emakume orrek leendik ere badu beste gabon-kantarik moldaturik, eta barruko kutxa usturik dauka:

Urte guztietako
betiko lelua
da atera biarra
Gabon-zortzikua.
Ainbeste kantau dogu
juan dan urtean,
ze ez dakit zer esan
gaberdi onetan.

Baiña bertso-sail luzea moldatzen du, erdiak Jesus Aurra adoratzeko eta beste erdiak Bizkaiaren aintzarako.

1820

Urte ontako gabon-kanta Santiagoko elizan kantatzeko moldatu zan. Jesusen jaiotza du gai nagusia, eta pakea bein eta berriro eskatzen du. Zergatik ote?

Urteberri egunarekin, izan ere, Rafael Riego jeneralak bere mendeko soldadu-taldeekin altxa egin zan Cabezas de San Juan errian eta Konstituzioa oiukatu. Andik eta emendik laguntzailleak bildu eta Fernando VIIak amore eman bear izan zuen, martxoaren 9an Konstituzioa onartuz. Errege onek orduan esan omen zuen arako esaera famatua: «Marchemos francamente, y yo el primero, por la senda constitucional».

Gabon-kanta au, berriz, andik illabeteetara, urtearen bukaeran alegia, ezarria da. Urte artan gertatuak ondo gogoan edukiko zituen bertsoen egilleak. Orregatik esango du:

Zer gauza arrigarri
jazo da lurrian:
aserre zirianak
gaur dagoz bakian.

Eta ondoren:

eztabaida guztiak
amaitu zirian.

Olamoduzko beste esaldi batzuk ere baditu gabon-kanta onek: esan bearra erdizka adierazi, alegia, irakurleak osorik artu eta uler dezan.

Baiña leengo lege zaarraren zaleak altxa egin ziran armetan, an eta emen taldeak azalduz. Orrela izan zuen asiera *Guerra Realista* izenekoak, eta bukatu 1823an egin zan, frantsesak gudarozte aundi bat Bidasoaz egoaldera bialdu zute-nean; erderazko *los cien mil hijos de San Luis*, alegia.

Ziur asko *Guerra Realista* ori zebillelako, gabon-kantarik ez da bolada batean, 1824 urtera arte. Leen ere esan deguna, beraz; gerra aizkorakada bat bezela izaten dala gizartearen-tzat, eta eten edo ebaki sakona egiten duela.

1824

Bukatu berria zan *Guerra Realista* zalakoa oso gogoan du ur-te ontako gabon-kantaren egilleak. Orra nola dioen leenengo bertsoak:

Jaijo jakun ezkeru
bildotstxu maitia,
aztu biar genduke
lengo aserria.

Bosgarren bertsoak:

Bakia da guretzat
doerik onena...

Emeretzigarrenak:

Ezdabaida guztiak
aldendu ezkeru,
biziko gara beti
bakez ta gozaro.

Gaiñontzean, kanta onek Bizkaiaren goralpenak egiten ditu, ia-ia Jesus Aurra aaztuta uzteraiño. Baiña ontaz aurre-rago ere itz egingo degu.

Izan ere, dudarik gabe Bilbon inprentatu egingo bazan ere, bizkaitar guztientzat eskeiña da, izenburuak adierazten duenez.

1825

Beste gabon-kanta au ere Bilbon inprentatua izan zan, "Bilbon: J. Basozabalen silluteguiyan; Artekallian Num. 41". Baiña "Bizkaiko nekezalientzat" zuzendua.

Egillea nor dan ez da esaten, baiña gabon-kantarik leen ere moldatu du. Bertso batean onela esaten baitu:

Orregaitik gura dot
kantau aurten bere,
bada oitura on au
galdu ezin leite.

Beste batean:

Kukuba legez nabil
beti soñu baten,
len esan neutzubena
esango dot aurten.

Eta irugarrenean:

Beti agertuten naz
urterik urtera,
euskera politian
zubei kantetara.

Baiña bein ta berriro gabon-kantarik moldatu zuena Bizenta Mogel Elgezabal degu. Kanta auen egillea ere bera izan diteke.

1826

Urrengo gabon-kanta 1826 urtean moldatu zan, "Bilbon: J. Basozabal-en silluteguiyan Artecallian: Num. 41".

Egillea ez dakigu nor izan zan. Baiña, gure iritzirako, arreta geiago azaltzen du euskeraren etorkizunagatik, Jesusen jaiotzagatik baiño. Eta orrekin zera aitortzen du: gaztele-
ra Bilboko kaleetan gora zijoala.

Bertsogintzan, berriz, ez dago oso trebe; eta euskera ere ez dirudi ondo menderatzen duenik.

1828

Beste gabon-kanta bat 1828 urtean moldatu zan Bilbon. Zein elizatan kantatzeko dan ez da esaten; ezta nork moldatua dan.

Kanta onek bi zati ditu: leenengoan, Jesus Aurraren go-
ralpenak egiten dira, Gabonetan geranez; bigarreanean, ber-
tsoen gaiak beste bide bat artzen du: "bizkaitar guztientzat
esnagarri edo abisuba, lotsagarritzko oitura dongak erbeste-
tuteko".

1829

Urteak aurrera eta Bilboko gabon-kantak jarraitzen zuten. Ala, 1829an beste sail bat moldatu eta argitaratu zan.

Sail onek bi zati ditu: leenengoan, Jesusen jaiotza ospa-
tzeko bertsoak ditugu; eta bigarrengoan, bizkaitarren bizimo-
dua eta egoera artzen ditu gaitzat, pixka bat okertu dirala,
alegia, eta zuzenbidera ekartzearren.

Bertso batean onela dio:

Beti nago kantetan
urterik urtera,
ez dakit gaur zer esan
egija esatera.

Igez esan nebana
aztu da aurtengo,
gogua daukat otza
orain kantetako.

Bertso oetan esaten diranak zera adierazten digute: leenengo, urtero saillen bat moldatu eta argitaratzeko oitura ondo sartuta eta oiñarrituta zegoela; eta bigarren, bertso auek jarri dituenak leen ere papereratu dituela, bera nor izan zan ezin esango badegu ere.

1831

Urte ontako gabon-kantaren leendabiziko zatia Jesus Aurra-
ren munduratzeari eskeiñita dago; eta bigarrena, “Bizkaiko
atxurlari ta nekezale guztientzat denpora igarogarrija” da,
bide batez beren bizimodua nola zuzendu bear duten adiera-
ziz. Joko ori bera izan zuen bertso-jartzailleak aurreko urte-
etan.

1832

Gure iritzirako, gabon-kanta auek eta 1819, 1825, 1828 eta
1831 urteetakoak egille berarenak dira.

Bertso-saillaren egitura ere berdiña da. Leenengo zatian,
Jesus Aurraren jaiotzari kantatzen zaio; bigarrenkoa, berriz,
Bizkaiko baserritarrentzat eskeiñita dago, beren ekandu eta
oiturak nola gorde eta zuzendu bear dituzten, alegia, bizimo-
du obe batean sar ditezen.

Leenengo sailleko zazpigarren bertsoak onela esaten du:
“guda edo gerratik gaizala aldendu”. Bear-bearrezko eskaera
zan orixe, andik urtebetera, Fernando VII erregea 1833ko irai-
llaren 29an ildakoan alegia, asiko baitzan karlisten leenengo
gerratea, zazpi urtean Euskal Erria odolez gorrituko zuena.

Ala, 1833an ez zan Bilbon gabon-kanta berririk izango, eta ez urrengo urteetan ere. Oitura eder orrek orduan izango zuen amaiera.

Kutsu zaarrak

Gabon-kanta auei buruz zer esan eta komentario ugariak sor ditezkeela dudarik ez da; garai artako Bizkaiko euskera zer zan, batetik; bertso-gintza nolakoa zuten eta abar, bestetik. Gu ez goaz ortara, gure eginkizuna irakurleari gaiak eskeintzea besterik ez danez. Baiña adibide pare bat eman dezagun, ala ere.

Euskeraren aldetik, zera esango genduke: erderaz *complemento directo* esaten dana, kanta auetan jenitiboarekin egiten dala zenbait aldiz. Alegia: “Señaren alabatzer”, “Aurraren kontsolatzeko”, “Amaren onratutzera”... Era ori gaur ere bizi-bizirik du Iparraldeko euskerak; eta erabili ere egiten zuen garai batean Egoaldekoak ere, gero denborarekin galdu bazan ere. Baiña, emen ikusten degunez, kanta auen garaian artean ere bizirik zegoen.

Bertsogintzari buruz, berriz, bertso-motarik erabiliena zortziko txikia da. Baiña puntuak edo errimak ez ditu launaka jartzen, binaka baizik. Launako ori gero indartuko zan.

Eta, bestetik, erromantzeen garaia gertuago zuten noski, eta aien jokabide bat gabon-kanta auetan ere oso garbi nabari da. Adibide bat jar dezagun:

Lau artzai pobre etorri dira
Señaren alabatzer,
Señaren alabatzer eta
Amaren onratutzera.

Errepikapen ori erromantze zaarrek barra-barra erabil-tzen zuten. Egunerokoa zuten, noski. Eta gabon-kanta aue-tan ere, ikusten degunez, artean azaltzen da, andik laster betiko galduko bazan ere.

Bertso-paperak

Bertso-paperera zera izan zan: bertso-sail idatzia, paperetan inprentatua eta erriz erri zabaldua. Baiña noiz izan zuen asiera? Bearbada Bilboko gabon-kanta auetan.

Langintza ori arretaz eta dotore egiten zuten Bizkaiko iriburuko moldiztegi edo inprentak: Jose Basozabal, Jose Antonio Jauregi, Eusebio Larunbe eta abarrek. *Sillutegiak* esaten dute berak.

Estraiñako bertso-paper oiek Bilboko elizetan banatuko ziran; Santiago, San Frantzisko eta abarretan.

Bertsoak jendeari ezagutarazteko bide egokia zala bereala ikusi zuten bertsolariek, eta makiña bat lan eman zieten andik aurrera sillutegi edo moldiztegiei, bai Bizkaian eta bai Gipuzkoan, bai Nafarroan, bai Iparraldean eta bai Arjentina aldean ere.

Banatu, berriz, bertso-saltzailleak egiten zuten, errietako merkatu, peri eta festetan. Jendea biltzen zan tokietan, alegia. Ala izan zan gabon-kanta auen denboratik XX mendeko erdira arte.

Zenbat millaka paper zabaldu ziran era ortan Euskal Errian zear? Eta euskerari zer mesede egin zioten esango duenik bai al da?

Bizkaia

Irakurlea oartuko danez, gabon-kanta auek ez dijoaz euskaldunentzat, bizkaitarrentzat bakarrik baizik. Egilleak, diranak dirala, Bizkaia eta bizkaitarrak dituzte buruan, baiña ez Euskal Erria eta euskaldunak. Gabon-kanta auek irakurrita, bizkaitarrak beste euskaldunik ez dagoela ematen du. Euskal Erririk ez dagoela, alegia; eta Bizkaia beste euskal probintzirik ez dala.

Baiña garai artan berdin gertatuko zan, dudarik gabe, gure gaiñontzeko lurraldeetan ere: norberaren probintzia besterik ez zala, alegia. Euskaldunak gutxi gera, baiña geure Euskal Erri txiki au geuk txikiagoa egin izan degu sarritan.

Antonio Zavala
[Xabierren, 2005ean]

Bilboko
gabon-kantak
(1755-1832)

Villancicos 1755

---

en basquence, que se han de cantar en el Real e Imperial Convento de N. P. S. Francisco de la M. N. Villa de Bilbao, en los Solemnes Maytines del Nacimiento de N. Sr. Jesuchristo, en este año de mil setecientos y cincuenta y cinco, puestos en Música por el P. Fr. Martin de Oaraveytia, Organista y Maestro de Capilla de dicho Convento.

Villancico a 4 con Violines

Estribillo

Nai duen ezkeru Sein ederrak
artzaien trajean etorri,
kanta dezagun, Artzai onak,
tonadilla eder ori.

Coros

Erdu, erdu, nere lagunak,
guazen, guazen Belenera,
izar eder bat dago an eta
utzi dezagun nagia.

Orain, bada, kanta dezagun
tonadilla eder ori,
festak ere degiozkagun
Birjinaren Semeari.

Coros

Dagigun saltu, betor, bebil
zeren zai zaute, artzaiak?
Artzai txiki onek eman dagizgun
guri ensaltze andiak.

Aurraren bada konsolatzeko
biolinak ditugu ekarri,
aren soñuan kanta dezagun
tonadilla eder ori.

Coplas

- 1 Kriadorea agradezitzen
astoa eta idia, *Kriadorea...*
beren Jabea ezaguturik
ditxa daukate andia. Beren...
Vivo
Zeruko Errege gaur jaio zaiku
portale triste batean, Zeruko...
umillik eta otzak illik
lasto utsaren gañean. *Umillik...*
Ai, ai, ai mundua,
ai mundu, mundua,
ongi, ongi daukazu
zeruko Lorea,
ongi, ongi daukazu
desanparatua.
Unis.
Kriadorea agradezitzen...
Vivo
Zeruko Errege....
- 2 Lau artzai pobre etorri dira
Señaren alabatzera,
Señaren alabatzera eta
Amaren onratutzera.

- 3 –Zer nai dezute, artzai onak,
portale pobre onetan?
Noren billa zabiltzate
gaubaren ordu onetan?
Unis.
Kriadorea...
Vivo
Zeruko Errege...
- 4 –Aingeruak esan digute
or, or goian basoan,
gure Mesias dagoala
Birjina Amaren besoan.
- 5 Erregeak eldu dira
urrea eta mirrarekin,
intzentsua ere badakarte,
adoratzeko berekin.
Unis.
Kriadorea...
Vivo
Zeruko Errege...
- 6 Erregeen Erregea da,
ez da zer milagro egin,
basallajea sujetatzea
koroak utziarekin.
- 7 Zortzi egun pasatu eta
primiziak dituzu utzi,
guregatik padezitzea
laster dezu zuk ikasi.

- 8 Zure etxera, Jesus maitea,
eraman gaitzazula,
Birjina Ama Joseperekin
interzesora degula. Amen.
Unis.
Kriadorea...
Vivo
Zeruko Errege...

Bertso auek moldiztegi-izenik gabeko paperetan argitaratu ziran. Kanta-paper oietako bat Juan Ramon Urkijoren liburutegian dago, eta jaun onek faksimilez berritu eta banatu egin zuen ara eta onera, 1970eko abenduan, Eguberriak zoriontzearren. Ale bat guri ere bialdu zigun. Milla esker berari. Ale orretatik aldatu ditugu bertsoak onera.

Kanta-paperak *utziarenquin* esaten du 6/4 lerroan.

Faksimilez beste argitaraldi bat ere izan zuen gabon-kanta onek, lau orrialdetan. Leenengoan onela dio: "Eguberri! Ararteko". Bigarrenean, alabastroz egindako jaiotza gotiko bat, Bilboko Museoren batean gordetzen dana. Irugarrenean, gabon-kanta onen faksimila. Laugarrena, utsik. Urterik ez da esaten eta ez dakigu, ziur esateko, zein ararteko izango dan. Juan San Martin zana, agian.

Aita Juan Luis Larrinaga frantziskotarrak *La Gaceta del Norte* egunkarian agertu zuen gabon-kanta au, 1932ko abenduaren 2an, aurretik argibide jakingarri batzuk erantsiz:

Aunque el lenguaje, al parecer, más corriente del vecindario bilbaíno en general ha sido siempre el castellano, también el vascuence tenía al propio tiempo su sector hablante, sobre todo entre los comerciantes de las "siete calles", tan relacionado con los caseros afluyentes de las aldeas del Señorío; de cuyo bilingüismo es buena prueba el mismo castellano chirene y chapurreado de los nacidos y criados en el auténtico "bocito" bilbaíno, célebre entre los de allende

el Ebro así por el cúmulo de voces, frases y modismos característicos de los “chimbos”, como por su especial sintaxis, acento y pronunciación.

Por cierto que a este propósito son muy curiosas y entretenidas diferentes monografías humorístico-literarias de publicistas chimbolándicos tan conocidos como los señores Aguirre Adolfo, Arriaga Emiliano, Goicoechea Sabino, Unamuno Miguel, Orueta José y otras que en libros y folletos han logrado reflejar el sano buen humor, ambiente y chirenadas de sus convecinos antiguos y modernos.

Pero hay también otro género literario de esa especie de bilingüismo vasco-castellano en el sector popular arriba indicado, y es el de ciertos cantares, motetes y villancicos que se solían ejecutar en determinadas funciones religiosas de mayor concurso y solemnidad, cuales eran las de las fiestas de Navidad en la Basílica de Santiago y en la iglesia de San Francisco de Bilbao o de Albia, que también eran las más amplias y de mayor esplendor entre todas las de la villa y tal vez del Señorío, sobre todo en música.

Conocemos, en efecto, varios villancicos vascos impresos que se solían cantar en las citadas iglesias, todos ellos tan antiguos que los de Santiago son precisamente de ahora un siglo (años 1831 y 1832, el primero de los cuales lo reproducimos este mismo año en nuestra revista *Aranzazu*, y el segundo aparecerá probablemente pronto allí o en otra parte), y los de la iglesia conventual de San Francisco se remontan a bastante mayor antigüedad; como que hay entre ellos uno de hace 177 años, el más antiguo que de los villancicos de Navidad conocemos, no sólo de Bilbao, sino de todo el País Vasco.

En la persuasión, pues, de que, por esta circunstancia y otras, merece este villancico especial mención, pergeñamos esta Nota Bibliográfica con su descripción y texto, carente, si se quiere, de mérito literario, pero no tanto que deba desconocerse. Su título exacto es el que sigue: «Villancicos en bascuence, que se han de cantar en el Real e Imperial

Convento de N. P. San Francisco de la M. N. Villa de Bilbao, en los solemnes Maytines del Nacimiento de Nuestro Señor Jesucristo de mil setecientos y cincuenta y cinco, puestos en música por el P. Fr. Martín de Oaraveytia, Organista y Maestro de Capilla de dicho Convento». Sin año ni pie de imprenta; pero probablemente pueden asignársele al año de 1755 (en que debía ser cantado) y a la imprenta de Eguzquiza, de Bilbao, por lo que a continuación vamos a decir del ejemplar rarísimo, tal vez único, del que nos hemos servido para darlo a conocer, ya que ese villancico no se ve citado en ninguna de las Bibliografías clásicas de nuestra lengua.

El aludido ejemplar lo descubrimos casualmente hojeando, a otro propósito, un libro que, como bastante raro por su contenido, nos enseñó nuestro buen amigo don Fernando de Echegaray, con algunos más de la selección Biblioteca que fue de su finado padre don Carmelo, tan querido de todos y, sobre todo, de los que frecuentamos su trato, precisamente en aquel mismo lugar, que era también su escritorio, despacho, etc.

Dicho libro, editado en Bilbao por el citado Egusquiza, es el de don Miguel Archer, intitulado "Lecciones Náuticas", materia que, como puede suponerse, no tenía conexión alguna con versos de Navidad como los de nuestro caso; así que su inclusión en aquél tenía que ser enteramente ocasional y fortuita, como lo es en efecto, ya que no está allí el ejemplar que vamos describiendo más que como *hoja de guarda o de resguardo de la pasta*, circunstancia por la que pasó nuestro villancico desapercibido, a pesar de su antigüedad, para su poseedor el buen don Carmelo...

Esan bezela, orri ori ale bakarra ote dan ustea du Fr. Juan Ruiz de Larrinagak. Baiña ez da orrela, Juan Ramon Urkijoren liburutegian beste ale bat azaldu dan ezkeru.

* * *

Alfonso Irigoyen zanak ere argitara eman zuen gabon-
kanta au, *Euskera* aldizkarian, 1977an, uztaila-abendua zen-
bakian, “Bilbo eta euskara” itzaldian.

Villancicos en Romance y basquence 1794

---

que se han de cantar en la iglesia parroquial y matriz del Señor Santiago de esta noble villa de Bilbao, en los solemnes Maytines del Sagrado Nacimiento de nuestro Señor Jesu-Christo, este año de 1794.

Puesto en música por Don Pedro de Estorqui, Maestro de Capilla en dicha Iglesia, y Opositor a Magisterios de Capilla en Santas Iglesias de término.

En Bilbao: Por Simón de Larumbe, Impresor del M. N. y M. L. Señorío de Vizcaya.

Introducción

Duo

O, Padre amoroso,
cuyos atractivos
llevan mis potencias,
roban mis sentidos.

Estribillo

Escucha, mi bien,
atiende, amor mío,
repara la pena
del pueblo escogido;
y pues te suplica
humilde, rendido,
levanta tu mano,
retira el castigo,
y abate la furia
de sus enemigos.

Coplas

Ya que en tus espaldas
cargas mis delitos,
para por mis culpas
sufrir los castigos.

El más inhumano
blasfemo atrevido
nos hace la guerra
y asesta sus tiros.

Desde que este azote
nos tiene afligidos,
se han vuelto los gozos
en tiernos gemidos.

Los padres, las madres,
no menos los hijos,
el rico, los pobres
gimen oprimidos.

¿Hasta cuándo, Padre,
nos has despedido?
¿Mas qué es lo que hablo,
mas qué es lo que digo?

De tan grandes males
la causa hemos sido,
mas al fin nos pesa
de haberte ofendido.

Si el atribulado
llora sus delitos,
¿por qué continúas
tan duro castigo?

Vos inexorable
jamás habéis sido
para con aquél
que está arrepentido.

Buen Dios, perdonad,
echad en olvido
nuestra iniquidad,
nuestros desvaríos.

Zortzikua

- 1 Urte guztijetako
Gabongo legia
da soñu eder baten
kantia imintia;
etxako ukatuko
sari au Jesusi,
jaio jakun ezkeru
Belenen gugaiti.

- 2 Arerijo andi bi
daukaguz zer goitu,
gura bugu Seintxuba
Erregetzat artu;
gerragiñak daukaguz
gorputz ta ariman,
alan pasiño e txar
zelan frantzesetan.

- 3 Arerijo onen kontra
nai bogu irabazi
bitorija andi bat,
jarraitu Jesusi;
arkituko ditugu
armaak aska baten,
fedeko farolagaz
boguz billatuten.
- 4 Jesus etorri orduko
lurra dago ixillik,
gerrako arma guztijak
albora itxirik;
Bakezko Erregia
jaku izentetan
Judiako Leoa
Egun Barrijetan.
- 5 Ejerzituben Jauna
bildots bat eginik,
infernuko dragoia
isteko goiturik;
bere odola[k] dauka
birtute andija,
guztiz desegiteko
gerragin guztija.
- 6 Bijotz azkor ta andi
prestuben jaubiak,
entzun nortzuk benetan
dirian nobliak:
euren buruben jaube
biarko dabe izan,
ikusirik Seintxuba
zelan kuman datzan.

- 7 Gure fediak daukaz
arma ugarijak
ezi ta bezeetako
pasiño guztijak:
alan eukiko dogu
barruban bakia,
kanpoti eukiarren
urrian gerria.
- 8 Nok, ondo euki ezkeru
Jesus beeraturik,
naiko dau erabilli
buruba arroturik?
Daukagu ikastegi
ederra Belenen,
fedeko eguakaz
guazan gu lenbaitlen.
- 9 Baña ezta aztutekua
frantzesen gerria,
galduba izan eztedin
daukagun fedia;
beintzat gomutan dauka
Bilboko urijak,
lagunduten deutsela
bizkaitar guztijak.
- 10 Bakotxak egiten dau
emen al dabena,
jakinik dala gerra
Jaunak nai dabena;
fraile ta abadiak
besteekaz batera
jagi dira pozarren
armak artutera.

- 11   Señorijo, Konsulau
      ta Urija alkarturik,
      aberatsak izanda
      dagoz pobreturik,
      emoten ditubela
      ondasun andijak,
      gordetarren errege,
      fede ta errijak.
- 12   Jainkuak nai daijala
      orain bedeinkatu
      bizkaitarren goguak
      eta alan lagundu,
      esturasun onetan
      ondo urteteko,
      bakia zabaldurik
      Jesus ametako

Gabon-kanta auek ere paperetan inprentatu eta zabaldu ziran. Guk ez degu paper oietakorik iñon ere aurkitu. Baiña Alfonso Irigoyen zanak “Bilbo eta euskera” idazlana argitaratu zuen *Euskera* aldizkarian, 1977 urtean. Gabon-kanta au antxe eskeintzen du, aurretik onela esanez:

Arantazu-n kanta paper bi gordetzen dira, bat San Frantzisko komentukoa eta bestea Santiagokoa, hiri barruan zegoenekoa eta dagoenekoa, eta Aita Villasante-ri eskerrak kopia bana eskuratu ahal izan ditut, han egin zuten liburu erakusketa batean ikusi ondoan eskaturik. San Frantziskokoa urterik gabekoa da eta lan honen bukaeran emango dugu osorik erderazko zati eta guzti eta baita *Gaboneco cantia vizcaitar guztientzat euscaldun emacume batec ateria 1819-garren urtian Abandoco elexatian.*

* * *

Amantzi izengoitiaz firmatzen duen batek, Bilboko *Euzkadi* egunkarian ostera plazaratu zuen gabon-kanta au, 1919ko ilbeltzaren 14an. Baiña erderazko zatia kendu eta euskerazkoa bakarrik, eta aurretik onela esanez:

Villancicos en Romance y vascuence en Santiago de Bilbao, puestos en Música por Don Pedro Estorqui. En Bilbao, por Simón de Larumbe, 1794.

Adierazpen ori, guk or goien ezarri deguna baiña laburragoa da. Gurea, leen esan bezela, Alfonso Irigoyen zanaren idazlanetik artua degu.

Bertsoen ondoren iñozokeri au idatzi zuen *Amantzi* dalako orrek:

Non ete bertso onein abestija? Bertsuak baño obia ezpada, ez da ardurarik galdu arren.

* * *

Aranzazu illerokoan, 1975eko abenduan, berriz ere argitarata atera ziran kanta auek, *Villancico en vasco vizcaíno del año 1794* izenburuarekin. Baiña euskerazko bertsoak bakarrik, erderazkoak bazterreratuz.

Urrena, erderaz oar luze bat:

Entre los textos raros o poco conocidos que han figurado en la Exposición Tipográfica Vasco-Navarra instalada este año en el claustro del Santuario de Aránzazu, podía verse un pliego impreso de 8 páginas, que contenía villancicos en castellano y vascuence, cantados en Bilbao en la Navidad de 1794.

Reproducimos la portada del dicho pliego y la letra del villancico vasco, modernizando la ortografía de éste, pero respetando sus particularidades dialectales.

Sabido es que ese año de 1794 hubo guerra entre España y la recién instalada República Francesa. En el villancico hay referencias a esta guerra.

Ondoren, kanta-paperaren asierako itzak dakartzki, sailaren buruan ezarri degun adierazpen luze ori alegia, *Aman-tzi* orrek laburtu egin zuena. Eta jarraian bertsoak, baiña erderazkoak baztertu eta euskerazkoak bakarrik.

Gerra ori kondaira-liburuetan *Guerra de la Convención* esaten zaiona da, leen ere esan degunez. Asi, 1793ko martxoaren 7an egin zan. Gabon-kanta au argitara eman zanean, 1794ko abenduan alegia, frantsesak Ondarribi, Donostia eta Tolosaz jabetuak ziran, eta Deba ibairaiño aurreratuak. Orregatik esango du 7. bertsoak: “kanpoti euki arren urrian gerria”. Bizkaitarrak, 11. bertsoak dioenez, diruz eta gizonez gogotik saiatu ziran frantsesen edo, obeto esateko, Frantziako Iraultzaren aurka: “gordetearren errege, fede ta erriak”. Orregatik: “aberatsak izanda dagoz pobreturik”. Baiña auek urrengo urtean osteras eraso eta Bilbon sartu ziran uztaillaren 19an. Bai Gasteiz eta Miranda artu ere. Andik bereala egin zan *Paz de Basilea* deritzana, 1795eko uztaillaren 22an.

Ondarroako Arranondo aldizkariak ere agertu zituen bertso auek, 1996ko abenduko alean.

Villancicos

---

que se han de cantar en la solemne misa del sagrado nacimiento de Nuestro Señor y redentor Jesucristo, en el Real e Imperial convento de N. P. San Francisco. Puestos en música por el P. Fr. Antonio de Zabala, Vicario de coro de dicho convento.

Villancico primero

Recitado

Si escuché gloria a Dios y paz al hombre,
no la guerra cruel, Señor, me asombre,
ni las armas de mí sean temidas,
que estas voces celestes, esparcidas
por la vaga región del aire puro,
me aseguran que estoy de ellas seguro:
pues estas voces dicen que ha nacido
en Belén el Mesías prometido,
que entre Dios y el hombre (pues conviene)
el tratado de paz a firmar viene;
y pues viene a dar paz a nuestra tierra,
no hay, hombre, que temer armas, ni guerra.

Área [sic]

Si el hombre primero,
ingrato y osado,
por un vil pecado,
entre Dios y el hombre
la guerra nos da,
hoy baja del cielo,
humano y glorioso,
un Niño piadoso,
que con sangre propia
la paz firmará.

Villancico segundo

Solo

A la Pastorcilla
que apacienta y guarda
el mejor cordero,
que no tiene mancha.

Coros

Cantemos con gracia
dulces y festivas
suaves consonancias.

Solo

Y en acorde, unidas cadencias,
y en músicas gratas.

Coros

Cantemos con gracia
a la Pastorcilla
que apacienta y guarda
el mejor cordero,
que no tiene mancha.

Coplas

- 1 Cuando ver se deja
la Pastora amada,
la luz amanece,
el día se aclara.
Al ver su hermosura,
los astros se pasman,
y estudia esplendores
el sol de su cara.

- 2 Cuando sale al campo
de su amor llevada,
el prado florece,
se alegran las plantas.
Y cuando le pisa
airosa y gallarda,
de su pie de nieve
la nieve se agravia.
- 3 Divina Pastora
el Cielo la llama,
y la tierra toda
por suya la aclama.
Porque aunque seamos
ovejas erradas.
al redil iremos,
si ésta nos guarda.
- 4 Pongámonos todos
bajo de la guarda
de esta Pastorcita
bella y agraciada;
y estaremos libres
de dar en las garras
del lobo infernal,
que huye de sus plantas.
Porque esta Pastora,
divina Zagala,
es quien su cabeza
con su pie quebranta.

Villancico tercero

De los campos de Belén
los zagales y zagalas
en la noche de este día
se unen para festejarla.
Un baile tienen dispuesto,
que, al compás de una tonada,
celebrando su venida,
al Niño le haga la salva.

Estribillo

Todos al baile
gozosos salgan,
pues que Dios mismo
nos da la traza,
cuando del seno
del Padre baja
el Verbo, haciendo
tanta mudanza.

Seguidillas

Aquel bien que a los hombres
siglos tardaba,
en un Avemaría
se ve que encarna,
Al dulce dueño de mi vida
vaya de tonadilla, vaya,
y cantando y bailando
se le haga salva.

Coplas

- 1 Cuando el Niño precioso
viene a las pajas,
con el hombre, en el baile,
fino se enlaza.
Al fino Dueño...
- 2 Sea Adán el primero,
que a bailar salga,
pues por su ligereza
todos hoy bailan.
Al fino Dueño...
- 3 El Bautista este baile
siga con gracia,
pues por otro la gloria
se le afianza.
Al fino Dueño...
- 4 Entren al baile finos
los tres monarcas,
pues de la Epifanía
saben la danza.
Al fino Dueño...
- 5 Cuando Juan a este Niño
bailando aguarda,
la Magnificat fina
María canta.
Al fino Dueño...
- 6 Los profetas, logrando
lo que esperaban,
desde el seno a la gloria
bailando saltan.
Al fino Dueño...

- 7 Con los finos zagales
los tres de Arabia,
en Belén este día
llevan la gala.
Al fino Dueño...
- 8 No permitan que Herodes
entre en la danza,
porque en viendo inocentes
se descompasa.
Al fino Dueño...

Villancico cuarto

Introducción, a 4

Un poeta que de comedias
sólo títulos ha visto,
se ha empeñado en que con ellos
ha de hacer un villancico.

1. Comedia Zagales, a 4

Comedia, queridos,
que fino consagro
al recién nacido,
del *teatro del mundo*
Autor más divino.

Coro

¿Qué títulos tienes
para ser oído?

- 1 Los de unas comedias
que tienen ya un siglo,
pues sé que el Infante
gusta de lo antiguo,
cuando une a lo eterno
lo nuevo en sí mismo.

Coro

Pues vamos al caso.
Pues vamos connmigo.

Coro

Mas vaya con gracia.

1. Esa es la que pido;
que más vale caiga
en gracia del Niño,
que no ser gracioso
y mal divertido.

Coro

Pues vamos al caso.

1. Pues vamos connmigo.

Coro

Mas vaya con gracia.

1. Esa es la que pido.

Coplas

Solo

En la creación del mundo
(que estaba todo tranquilo),
la primera culpa del hombre
todo el sosiego deshizo,
pues no supo ni un instante
ser prudente y ser sufrido.

Coro

Pues vamos al caso.

1. Pues vamos conmigo.

Coro

Mas vaya con gracia.

1. Esa es la que pido.

- 2 Los amantes de Teruel
eran Adán y Eva finos,
(pero) pero el Monstruo de los jardines,
sierpe traidora, les hizo
saber del bien y del mal
trastornándoles el juicio.

Coro

Pues vamos al caso.

1. Pues vamos conmigo. Etc.

- 3 Esto fue que, viendo al hombre
que era el sabio en su retiro,
el diablo predicador
sopló a Eva el oído,
y con su plática astuta
a los dos ha perdido.

- 4 Desde entonce mal andamos,
no hay amigo para amigo,
pues todo es trampa adelante
de los hombres el designio
quién engaña más a quién,
eso representa el siglo.

Coro

1. Pues vamos conmigo. Etc.

- 5 Pero para remediarlo
naces tú, Sagrado Niño,
el mayor rey de los reyes,
el Nazareno Divino.
Aunque Herodes quiere seas
el príncipe perseguido.

Coro

Pues vamos al caso.

1. Pues vamos conmigo. Etc.

- 6 A un tiempo rey y vasallo
te miramos, si advertimos
que te vistes nuestro traje,
disfrazando lo divino.
Las cadenas del demonio
tu venida las deshizo.

Coro

Pues vamos al caso.

1. Pues vamos conmigo. Etc.

- 7 Pues mejor está que estaba
con tal Redentor el siglo,
los hijos de la fortuna
somos ya de Adán los hijos;
obrar bien, que Dios es Dios,
sólo resta, Niño mío.

Coro

Pues vamos al caso.

1. Pues vamos conmigo.

Coro

Mas vaya con gracia.

1. Esa es la que pido.

Villancico quinto

Bidetar loi bat egarriz illik
dator errerik Belenera,
iturriren bat ete daguan
erritxu atan jakitera,
amatetako bere egarrija,
garbituteko erropia.

Estribillo

–Oles!

–Nor da?

–Bai da.

–Zer gura?

–Esan egizu ete daguan
erri onetan iturririk,
bada egarrijak itorik nauka,
loiagaz nago errerik.

–Uri onetan, etxe zar baten,
bart agertu da iturri bat,
noren ur gozo edaten bozu
eztozu eukiko egarririk;
ur au izanik garbitasuna,
kenduko deutzuz orbanak.

–Guazan, guazan, erdu guztijok
osasunezko iturrira,
ase gaitезan zeruko urez,
izan eztaigun egarririk;
garbitu daigun geure bijotza
korront ugari zerukuan.
Guazan, guazan, guazan guztijok,
ez bedi iñor alper izan.

Zortziko

Iturri bat eguan
atsegin-lekuban,
etzan besterik biar
munduban orduban.

Urtenik lau lekutik
ibai zabaletan,
lurra bustiten eban
edozein lekutan.

Suge guzurti batek
asmu deungiagaz
galdu zituzan urak
beneno minagaz.

Loiturik iturri jak,
ausirik kañuba,
errerik geratu zan
egarriz munduba.

Jaungoiko Zerukuen
ontasun andijak
emon ditu luurrian
iturri barri jak.

Iturri onen ura
izanik gozua,
gozoz aseko deusku
guztijen gogua.

Kañuba izango da
Birjiña Marija,
zabal, sendo, ederra,
mirariz garbija.

Pozik arturik ura
zeruko mendijan,
ugari emongo deusku
Belengo urijan.

Sarturik iturrija
ibaijen erditik,
garbi etorriko da
ur loijen artetik.

Kañubak emon arren
Jesus ur santuba,
beti geratuko da
guztiz zarratuba.

Kañubak emongo dau
ugari eztija,
esniak kenduko dau
gure egarrija.

Egarri zarianok
erdue iturrira,
loiturik zagozanok
ur guztiz garbira.

Kañuba izan arren
kostu andikua,
ur au emoten jaku
duarik naikua.

Bost lekutan daukazu
agirijan ura,
guztijok artuteko
bakotxak non gura.

Lenago izan bada
errijan liorra,
ugari dauko orain
ur osasunkorra.

Betoz geiso dirianak
ur au edatera,
osasun betikua
bertan artutera.

Laus Deo

Gabon-kanta luze au Alfonso Irigoyen zanak agertu zuen osorik, *Euskera* aldizkarian, 1977 urtean, berak Arantzazuko bertso-paper batetik artuta.

Villancico cuarto dalakoaren asieran onela esaten da: «Un poeta que de comedias / sólo títulos ha visto, / se ha empeñado en que con ellos / ha de hacer un villancico». Eta alaxe egiten du, komeri-edo antzerki askoren izenburuak aipatuz.

Kanta au Bilboko *Euzkadi* egunkarian ere azaldu zan, 1919ko urtarrillaren 14an, baiña euskerazko zatia bakarrik, *Villancico quinto* dalako ori alegia, aurreko sailla bialdu zuen *Amantzi* orrek berak bialduta. Izengoiti orren aurretik onela dio: «Sin pie de imprenta ni año, de principios de 1800».

1803 urteko gabon-kantak*

Villancicos que se han de cantar en la solemne misa del Sagrado Nacimiento de Nuestro Señor, y Redentor Jesu-Christo, en el Real é Imperial Convento de Nuestro Padre San Francisco, de esta Noble Villa de Bilbao.

Año de 1803.

Puestos en música por el P. Fr. Antonio de Zabala, Vicario de Coro de dicho Convento

Villancico I

*Introduccion*¹

Quam encumbrado Misterio,
oy en el mundo se admira!
se pasman los hombres,
se admiran los Cielos,
se asustan las sombras,
se paran los Vientos!
El fuego se yela,
la nieve es incendio,

---

* Jatorrizko erdal testuko grafia-ortografiak dauden-daudenean utzi ditugu. Aldaketa bakarra egin dugu: zenbait errata garbi zuzendu. Oin-oharretan doa zuzenketa berri. Euskarazko testua, ordea, liburu honetako grafia-ortografia eredura tolestu dugu. (Editorearen oharra)

1 Pleguan INTRNDUCION dator. Hitz hau bakarrik zuzendu dugu; gainera-koa dagoen-dagoenean utzi dugu.

que es esto? que es esto?
sino es que admirando,
de un Dios Hombre excelso,
los Cielos, los hombres,
las sombras, los Vientos,
el fuego, la nieve,
absortos se miran,
se quedan suspensos?

Solo. Allá en aquel Portalico
baxando del monte al Valle,
he visto un como se llama,
que no sé como explicarme.
Es niño, y es hombre,
es chico, y es grande,
mas no sé que diga,
pues no sé explicarme.
que es esto? que es esto?

Minue

Divino Infante,
dulce Cupido,
seas bien venido,
á esta Region.

Pues amoroso,
desde alto á baxo,
trahes por ataxo,
la redencion.

Que antiguo traxe,
trahes de encarnado,
quien te ha cortado,
lindo Galan?

Ha: Ha yá me acuerdo,
de aquel desastre,
en que fue el Sastre,
mi Padre Adan.

Como en la Cuna,
siendo tan grande,
que no es tu Padre,
nada mayor?

En esto enseñas,
á los mortales,
que son muy grandes,
y eso es² lo peor.

Villancico II

Introduc[c]i[o]n

Que dicha Pastores,
que gloria Zagalas,
con lúces la noche,
con flores la escarcha,
rigores del tiempo,
olvida la estancia,
la sombra recoxe,
los lutos que arrástra,
y en globos de luces,
el monte se abrasa.

So. Un Dios nace Pastorcillo,
y alegre toda la tierra,
tribute pues nuestro obsequio,
alegre una Pastorela.

Coro. Que sea pues linda,
que sea agraciada.

---

2 Pleguan *el* dator. Uste dugu okerra dela, eta es dela *el* horren lekuan.

Pastorela

Si amante cuidado,
Pastor te disfrazas,
pisando del monte,
la rústica falda,
llega mi Vida,
llega, á que aguardas?
si á mi me buscas?
para que tardas?
si por mi vienes
sin mi no vayas,
si con mis Obejas,
alegre descansas,
con tigo seguras,
por ti separadas,
no temen su caida
con tu Cayada.

Coplas

Si herido á la flecha,
De tu dulce alxava,
Divino cupido,
Gozoso te humanas. *llega, & c.*

Si el corto hospedaxe,
de humilde morada,
benigno te mueve,
afable te arrastra, *llega, & c.*
Si golfos surcando,
del mundo en la Playa,
descargas tesoros,
por yerros que cargas. *llega, & c.*

Sino te horroriza,
del Orbe Monarca,
en traje de Esclavo,
vestir nuestra gala. *llega, & c.*

Sino te desdeña,
baxar de tu Alcazar,
por qué á tu socorro,
el hombre no cayga, *llega, & c.*

Si todo te obliga,
y por ser tus ansias,
reparo del mundo,
en nada reparas, *llega, & c.*

Villancico III

Introduccion

Zagales festivos,
dexémoslo estar,
que es cosa de cuento
quereros contar
la gracia de un Niño
que encierra un Portal;
dexémoslo estar,
de rayos se viste,
y está hecho un Adan,
es cosa de cuento
quereros contar
su amor, su agasajo,
su hechizo, su himan
dexémoslo estar.

Seguidillas

Como naces de noche
y en pobre albergue
si á dar los buenos días
vienes al hombre.
Pero qué? ay está el paso,
Pero qué? el lance es ese,
y es que yo no lo entiendo,
y el punto es este,
si vida mia,
porque vienes por mi alma
de muy arriba.

Si dicen que eres hijo
de un gran Monarca,
cómo estas tiritando,
entre la paja?

Pero qué? & c.
Si habitar entre Brutos
son tus amores
en el mundo tenias
otros mayores.

Pero qué? & c.
A lo pobre y antiguo
Galan te plantas?
el mundo á estos Galanes
trae entre plantas.

Pero qué? & c.
Si el Pesebre te han puesto
que mucho es eso?
si estos brutos no piensan
sino en el peinso?

Pero qué? & c.
Como el mundo es tan vil
no te conoce,
por eso con peluca
anda esta noche.

Pero qué? & c.
No es estraño Dueño mio
si así te trata,
para ser despreciado
ser pobre basta.
Siendo inmenso te estrecha
en un establo,
y á otros por estrecharse
los lleva el diablo.

Villancico IV

Sarrera

Nor, nor?
Irutik bat.
Zein, zein?
Jaio da bart?
Birjiña baten
semia.

Munduba mundu dala
iños ikusi ez al da?
Itsubak bai,
gorrak ez, ez,
donzella izanik
eitia...
Bai, bai,
alantxe da
ziur, ziur,
au izan da
guztiontzako
zoria

Pozgarria

Au da gabon,
au da gau on,
au bai dala gosia
gure billa
esker milla,
bart jaio da grazia.
Bai, gizonak,
barri onak
poztuteko gogua
merke dakar
guretzako
janari osua.

Mundu guzti-guztia
Jaunaren gosiaz
eguan sikaturik,
negarrak botiaz.
Negar-tanta goriak
Jaunak³ bigundurik,
gosia kendu deusku
usterik bagarik.

Gosiau kenduteko
janari bizia⁴,
Belenen eldu jaku
ontzi bat betia.
Ontzi oni deritxo
bai Andra Maria
guri kentzera dator
gose ta egarria.

---

3 Pleguan *Jaunau*.

4 Pleguan *vicija*.

Ondo etorri gatoz
guztiok emoten
zatozalako guri
nekiak kenduten.
Bizi zaitetz Maria,
bizi zeure Seme,
Bizi bedi Josepe
baita zeuben Jaube.

Pekatuben urolak
gizona galdurik,
gatx andi gelditu zan
guztiz zabaldurik.
Agaitik emen gaukaz
azpian arturik,
gugan iminte ezpadau⁵
Jaun onak eskurik

Aita eta Semia
eskubak arturik
dantza bat egin daigun
Belenen sarturik.
Ez dira ez faltako
Atso, neskatiak
eurak izan ez arren
ointxubak bardinak.

---

5 Gabon-kantan *ezpada*n dator; aldaera gurea da.

Bardintasunen billa
bagabiz luzatu,
iñok barre eginda,
dantza ez amaitu.
Ez daigun emen asi,
dantzia luzea,
ekarriko deuskuna
gabagaz gosia.

Bilboko uri noble
Bizkaiien⁶ buruba,
askori ausiteko
goiserik buruba.
Zure moduztasunak
biotzak pozturik,
zugana biar dogu
besuak zabalik.

Gure gose ta egarri
oraintxe kenduten,
dator seintxu eder bat
egun zabalduten.
Pekatu gau illuna
ondo zapalduba,
itxiko dau beronek
lortzeko Zeruba.

---

6 Pleguan, *Vizcayen*.

Villancico V

Sarrera

O! Txit.
O! Polit!
O! Galant.
O! Zu etxizagarria.
Zu nor? Zu Jesus!
Jesus zu zara
zeru-lurren pozgarria.
Bizi dedilla zure izena
da euskel onragarria,
bai antxinatik
guk izan dogu
zu ta onen egarria.

Pozgarria

Pozaren pozak
dauko Bizkaia⁷
gaur egunian
muturik,
dakuselako
libratzaillia
Belen urian
jaiorik.
Eta bai eta
euskeldun batek
maisuz guztiak
goiturik,
euskerarako
bai onentzako
ez da lurrian
besterik.

---

⁷ Pleguan, *Vizcaya*.

Seguidillas

Erakusla andi bat
txikarretati,
Belenera eldu da
zerubetati.
Euskera baki
puntuban egin deuste
eutsi ta tati.

Vamos nobles Vizcaynos
eskolarantza,
sin que dexemos todo,
bai atzerantza.
Vamonos todos
Bilbao ta alde-erriok
de todos modos.

Antxiñakok euskera
esan oi eban,
ardoa merke urtian
bai saldu neban.
Fraka ta amilla
aurten au jazotia
ze marabilla!

La seca de este año
bai kikildurik,
las gentes ha dexado
gosiak illik.
Curalo todo
orain etorri jaku
sol en un tomo.

Urteko illetatik
bat urtarrilla,
etxe bat deritxona
bai Artabilla.
Bizkaian dago,
asko dituz lagunak
ainbat dongago.

Señores de Castilla
gau onez aurten,
quien ver! con qué gusto
artoa jaten.
Y como! Si hubiera:
baneuka, baneukoke
dicen por fuera.

Askok aurtengo urtian,
ardura baga,
gura leuke izatia
euskeldun arra.
Eta zegaitik?
Dongago daoalako,
bai, Gaztelatik.

*Un hombre sin sagundo*⁸
aurtengo urtian,
la Europa ha movido
gitxien ustian.
Con su bascuence
zeinek oni ukutu
está el lance.

---

8 Gabon-pleguan *sagundo* dator. Zer ote da? *Segundo*? Baina, hala ere, zer esan nahi du?

Euskerian arerio
gizon andiak,
orain agertu biozuz
zeuben bidiak.
Zer esan bozu⁹
Emen nago begira
Ukatu ez bozu.

Viva, y siempre viva
Euskel Erria,
y viva el Mesias
maisú zoria.
Y tambien viva
euskera apaindu arte,
*nuesto Don viva*¹⁰.

Agur, neure jentiak,
nai dozun arte;
agur egiten dogu
gaur biar arte.
Guzti-guztiok
maisú oni jarraitu
daigun biziok.

Laus Deo

---

9 Halaxe dator jatorrizkoan. Ez ote da *dozu* hemen?

10 Ez da erraza ulertzen. Pleguan *Donxxviva* irakurtzen dugu.

San Bizente Abandokoaren elexan kantaduko dirian kantak 1814

Maiatz Pazkuako bigarren egunian, zeinetan jausten dan San Fernandoren eguna bere, eta egiten jakan piestia Ama Birjiniaren Sorrera edo Konzepzinoiari eta eskerrak emoten jakazan Jaunari gure errege Fernandoren etorreria gaitik.

Poztu zaitetz lau jaietan
Maiatz-Pazkua onetan;
Done Marijen sorreran,
frantzesen urteieran,
San Fernandoren egunian.
Fernando errege dogunian.

Arintxuba

*Poztu gaitezan
egun onetan,
eskerrak millaz
Jaunari,
mesede andijak
eginagaitik
gure Españako
lurrari.*

- 1 Birjina Ama Marijak,
grazijan sorturik,
ez eban inoz euki
orban, ez errurik.
Ederrik urten eban
oitarren aotik, [sic]
izate artu ebenak
baño lenagotik.

- 2 Ezkutape onetan
da gure zainle,
jarleku garaijetan
erregen ipinle.
Sendo zagoz, España,
bere eskupian,
ez zaitez bildur izan
bere egapian.
- 3 Sebilla artu baeban
Fernando santubak,
indarra emon eutsan
grazijan sortubak.
Sendaturik Fernando
Ama Birjiniak,
azpiratu zituban
mauru erregiak.
- 4 Ez iñor uste izan,
españar andijak,
azturik gaukazala
Birjina Marijak.
Ezta iñoz amaitu
bere errukija,
. . . . . txe agiri da¹
au dana egija.

---

¹ Kanta-papera puskatuta dago, eta lerro au ezin irakur diteke osorik. Baiña falta dana *oraintxe* izango da bearbada.

- 5 Eukan frantzes zitalak
Fernando guria
gugandik txito urrin,
au zan esturia!
Zan gure gurarija
bera ikustia,
baña etxakun erraz
bera eukitia.
- 6 Jaungoiko errukitsu
on eta bigunak
dakarguz Fernandogaz
ugari ondasunak,
gure negar malkuak
begitik kentzeko,
gure bijotz leijalak
pozez aseteko.
- 7 Jaijorik eguzkija
gau ilun ostian,
guztia ifinten dau
argizko pozian.
Alaintxe zuk, Fernando,
emen sartubagaz,
España bete dozu
olgura andijagaz.
- 8 Katigu zengozala
erreinuz kanpotik,
lan nekia zabal zan
España guztitik.
Jarri zadiz, Fernando,
aasaben aulkijan,
bakia izan daigun
inguru guztijan.

- 9 Galdu gura badabe
okerrak fedia,
kendu gure artetik
Jaunaren legia,
zapaldu begiz laster
daukazun indarrak;
erre, kiskildu begiz
gar eta txingarrak.
- 10 Iñok Elexien kontra
ezer esaten dau?
Ez eijozu parkatu
barriketa zital au.
Garbirik jaon daizun
zure erlijinoia.
irme sendatu eizu
Inkisizinoia.
- 11 Jaunak jaon zaitzala,
Fernando maitea,
euki dagizun zugaz
zorijon betia,
izan dedin ugari
zure on egina,
artu daigun guztijok
zeruko atsegina.

Bertso auek Tolosako Isaak Lopez-Mendizabal jauna zana-
ren paperetatik ditugu. Moldiztegi-izenik gabeko bertso-paper
bat da.

Izenburuak dioenez, San Bizente Abandokoaren elizan kan-
tatzeko moldatuak dira.

Egillea nor dan ez da iñon ageri. Baiña ez al da Mogelta-
rren bat izango?

Lau ospakizun egun berean egokitu dira: Maiatz-Pazkoa-ko bigarren eguna, San Fernando eguna –maiatzaren 30.a, alegia–, Ama Birjiñaren Sorrera edo Konzepzinoia eta Fernando VII erregearen etorrera.

Sortzez Garbiaren jai, guk dakigula, abenduaren 8an izan da beti. Emen esaten danez, berriz, maiatzaren 30ean ospatu bearra da. Liburuetan billa saiatu gera, ea festa ori egun ortan ere ospatu izan dan. Baiña ez degu inun olakorik aurkitu. Ez dakigu, beraz, zer izan ditekeen.

Fernando VII erregea, berriz, 1814ko martxoaren 22an itzuli zan Frantziatik Espaiñiara, muga Kataluña aldetik igarota.

Argi eta garbi ikusten danez, bertso auk erregea Frantziatik Espaiñiara etorri berrian moldatuak dira. Ain zuzen, ortik dakigu 1814 urte ortakoak dirala. Paperean ez baita urterik aipatzen.

San Fernando eguna maiatzaren 30ean izan da beti. Egun berean egokitu zan urte artan Maiatzeko Pazko bigarrena edo Pentekostes bigarrena, asieran izenburuan irakurri degunez. Egun oiek, biak batera 1814an gertatu ziran. Ortik ere ageri da bertso auk zein urtetan jarriak diran.

Bi iturri ditu, beraz, bertso auen pozak: bata, frantsesak alde egin dutela; eta bestea, Fernando errege etorria dala.

Amargarren bertsoak eskaera bat egiten dio erregeari: «irme sendatu eizu Inkisizinoia». Onen indarra oso argalduta zegoen Karlos III ezkeroztik. Napoleonek, berriz, Madrillera etorritakoan, Inkisizioa kentzeko agindua eman zuen, 1808ko abenduaren 4an.

Orrekin, espaiñolen gogo irabaztea nai omen zuen. Baiña, ori jakiñik, zenbait lurraldetako Juntak elkarte ori osterazutik jartzea agindu zuten beren aldetik. Etsaiak ezer agintzen badu, izan ere, aren mendean daudenak bero-bero aurka jarriko baitira.

Eztabaida askoren ondoren, 1813ko otsaillaren 22an, Kadizko Korteak Inkisizioa eta Konstituzioa alkarrekin ezin izan zitezkeela erabaki zuten.

Baiña Fernando VII erregeak, Frantziako erbestetik etorri eta laster, Kadizko Korteak emandako legeak kendu egin zituen, eta Inkisizioa berriz zutik jarri, 1814ko uztaillaren 21ean, 1808 urtean zegoen aĩñean. Ikusi degunez, orixe eskatzen zuen, bi illebeta leenago, bertso auen jartzailleak.

Bertso auek ez dira gabon-kantak. Baiña auek sortu ziran giro berean sortuak dirala segurutzat ar dezakegu. Labe bereko opillak ditugula, alegia. Mogeltarren batek-edo moldatuak, ziur aski. Orregatik, liburu ontan sartu bearrak ziran, batere dudarik gabe.

Gauoneko kantak 1814

---

kantauko dirianak otsandiko mezan Jainko Semien jaiotzeko egunetan Santiagoko eleiza lenastan, zein dan Bilboko urijen Bizkaiko jabedean. Iminirik otsandikan Don Pedro Estorqui Maisu otsankidaria gaitik, 1814 urtian.

Sarrerria

Gizon ta andra,
zar ta gazte,
baita ere
itsu ta erren,
atozte, atozte arin
gauza andi bi
miraritzen:
bakia ta jaiotza
Jesusena Belenen.

Zortzikoa

- 1 Zeruben ta lurraren
Egilla onari
eskerrak ta alabantzak
emaiten nator ni;
baña ene alegina
utsa dana legez,
zeuben laguntasuna
eskatzen det aurrez.
Kantastea

Goazen, goazen
Belenera,
Seintxo ederra
adoratzen,
ta ze itzkuntza
zan leenena
asmatuko'gu
benturez.

Bestetxo bat

Jesus geuriak
negar artian
egiten dituz,
nere ustian,
itzkuntzok:
«Ai-tai-ta,
am-am-a,
ti-ti-a,
en-en-nia!».

- 2 Sei urteko gerraren
ta nekeen erruki,
Jainkoak jatxi deusku
bakia zerutik;
Bizkaiak ez dau biar
aztu mesede au,
leñargitu ta ezkerti
izan gure badau.
Goazen...

- 3   Españako erreinuban
zer gauza andijago
bakia ta jaiotza
Gauon untan baño?
Alan kanta dezagun
ondotxu eda azkero,
aurkietan gariela
pozik ta txit ondo.
Goazen...
- 4   Janariyak abondo
eta ardaoa merke,
alogera sarriri
ta bolsia bete;
bakien eremaitzak
oneik izango'ire;
bereziro biarrak
lasaitut'ezpaire.
Goazen...
- 5   Jentiak, nai badozu
gerra gabe bizi,
alkar guztiok amau
ta ez gatzik iñori;
baia agintari dongak
dirauben artian,
seguru ez da bakia
lurraren gañean.
Goazen...

6 Bakotxak bere itzkuntza
azturik badegu,
bakian gagoz eta
ikasi biar dogu;
zerren ezpadakigu
euskaraz berbeiten,
nork igerriko gaitu
bizkaitarrak garien?
Goazen...

7 Gaur legezko gauetan
nastatuten dire
txede grabe artian
jolas eta barre;
lagun gizagexo bik,
buruban sartun-da,
nai leuke euskeria
gaur gañik biztu din.
Goazen...

8 Boltsia tximurtzeko
ta buruba unatu,
eztaude nekatubak,
lan txikiña artu;
euskerazko eguna're
sekula ez legez,
atera oi douskube
askoentzat ingles.
Goazen...

- 9 Saltzien ezpaitubez
bat lotu bagarik,
izan biarko dire
galdubak ta erruki;
alfroxa batzuekin
ta mendirik mendi
ibilli biarko dabe
opaka egunare.
Goazen...
- 10 Ezpadai Erondiak
zerbait letartatu,
Bizkaiien euskeria
laster galduko'gu;
beragaz usu onak
desagertuko'ire,
ta lurreko biarrak
nekez egingo'ire.
Goazen...
- 11 Bizi, España, bizi
balleratuakin,
gudatu daudelako
geiagoan ezin;
bizi dila Fernando,
geure errege ona,
ta Jesus bizi bidi
gau untan jaioa.
Goazen...

* * *

Kantastea: *estribillo*.
Mirari: *admirar*.
Asmatu: *adivinar*.
Otsankida: *música*.
Itzkuntza: *lenguaje*.
Leñargitu: *noble*.
Lenasta: *principal*.
Erondia: *gobierno*.
Balleratuak: *aliados*.
Letartatu: *providenciar*.
Jabedea: *señorio*.
Eremaitzak: *frutos*.
Gudatu: *pelear*.
Unatu: *causar*.
Egunare: *calendario*.
Eskerti: *agradecido*.
Otsandi: *solemne*.

Gabon-kanta au bertso-paperetan zabaldu zan. Moldiztegi-izenik ez du, baiña Bilboko etxeren batek egingo zuen lan ori.

Bigarren bertsoak “sei urteko gerra” aipatzen du. Frantsestea da ori, 1808-1814, kanta au atera zanean artean amaitu berria zana.

Pakea egin dan ezkerero, poza dariote bertso auek. Gu ez gaitu orrek arritzen; bai, ordea, antziñako garai aietan euskerarengatik azaltzen dan kezka.

Beste argitaraldi bat: Antonio Zavala: *Frantzeseko bertsoak II*, Auspoa 213, 1991.

Gaboneko kantik bizkaitarrentzat 1815

Jaiotzako Pazko-egunetan poztuteko 1815-garren urtian, oi dan legez.

Sarrera

Bakia, bakia,
gerra onduan
bioguz zorijak etxian;
gerria aurrera
gura dabenak
sartu elenaren atxian. [sic]

- 1 Arzaintxubak Gabonetan
aurten zorijonian
eldu dira
Belenera
Gabon-gau illunian.
«Oles!». «Nor da?».
Sartu dira
eskepe pobre baten,
topaduten
Jesus ona
etxunik aska baten.

Poza

Irutik bat
jaijo jaku
Belenen;
Jesus ona,
irurok bat
diralako,
dogu Jaun
andijena.

- 2 Seintxu txikar, Jaun andija.
irutik bigarrena,
bat bakarrik
zara irurok,
zure zori biarrena
izateko
gu aurrera.
«Sendo bigou irurok bat
-alan diño
jaijo danak-
kenduteko gatx ainbat».
- 3 Iñok ausi gura badau
Irutasun guria,
kendu oni
aurrerako
agintzeko arduria;
ez parkatu,
au gura dau
Jesus jaijo barrijak,
kenduteko
aspaldiko
askoren egarrijak.
- 4 Jesus maite baketsubak
gaituz gura bakian;
onan gara
sendo izango
kanpuan ta etxian;
gure bildur
izango da
azusetan aurrera,
Jesus onak
lagundurik
izanik gu batera.

Bigarren kantea

Pastorcitos a Belén
guazan, bada, lenalen,
a Jesús recién nacido
lastuetan ikusten.

¡Qué prodigio
miraritsu
nunca visto
besterik!
Rey triunfante
jatsi jaku
a salvarnos
zerutik.

- 1 *El asombro del mundo*
jazo da Belenen:
el Hijo de Dios Padre
jaijo da gaur emen;
vamos a ver todos
Mesias jaijorik,
del Padre las promesas
ikusten beterik.

Poza

Señoritos,
Belenera,
baian Jesus
ikustera,
las lecciones
artutera,
a lo rancio
ikastera;
con peluca
gau onetan,
de respeto
bai benetan;
demos gracias
Maisubari
porque viene
zarra barri.

- 2 *Los cielos hoy se pasman*
Jauna ikusirik
en el portal de Belén
Gabonez jaijorik;
los ángeles avisan
mendiko artzañai
que caminen a prisa,
ikusten diranai.
- 3 *Dichosos pastorcitos,*
pobre nekatubak,
¡qué poco se detienen
arterrebainubak!
Apenas la voz oyen,
al eben(a) arturik,
corren apresurados
bijotzak pozturik.

- 4 *Postrados en la tierra*
Jaunaren aurrian,
de pasmo y asombro
datzaz an lurrian;
sus donecillos le dan
Birjina Amari,
el corazón entero
Jesus maitiari.
- 5 *Nuestro Pastor divino*
ardi ta artzaiñak
los quiere coger todos
beretzako danak.
Pastorcito amante,
nora zatoz ona?
No llevarás de muchos
emen esker ona.
- 6 *Los amantes del siglo*
legiak barrijak
los quieren sí hogaño,
lanian nagijak;
pero todo lo bueno
atzera kakoka,
andan por los caminos
erren ta saltoka.
- 7 *Sí, Jesús, mi hechizo*
admiragarri(j)a,
cuántos andamos cojos
da ikusgarrija,
errando los caminos
zugana juateko,
los hallamos derechos
beti galduteko.

- 8 *El juicio se ofusca*
zu olan ikusirik,
siendo Rey de los reyes
Belenen jaijorik
pobre, desnudo, solo,
anditasun baga,
uno de los prodigios
andijena dala.
- 9 *Entre dos animales*
lastuen ganian,
de frío tiritando
zaukaguz lurrian.
¡Oh fuego muy divino,
gizon otzak illak
de veras entendieran
zure marabillak!
- 10 *Al parecer de juicio,*
aurten Gabonetan,
empelucados se ven
matsaren uretan;
hoy a lo baratillo
antxinako usuban
los calzones peligran
edaleen eskuban.
- 11 *Pensemos a lo viejo*
gizon nekatubak,
dejando lo nocivo
eta pekatubak;
si así lo hacemos,
gu erederubak
para gozar seremos
betiko zerubak.

- 12 *Adiós, mi amante,*
neure Jesus ona,
adiós, Virgen Santa,
Amatxu laztana,
adiós, José esposo
Birjinarena,
adiós, dulce sueño,
lora ederrena!
Amen.

Irugarren kantea

«Oles!». «Nor da?». «Gau erdijan
Belenguak artzain bi».
«Zer dabizu lo galduten
Seintxu jaijo danari?
Txiton, txiton! Ixil, isil!».
«Oña, oña gabiltzan,
erren, itsu, zar guztijak,
lotxu galdu ez dezan».

- 1 Angeru ta artzainak,
guztijak batera,
eldu dira Gabonez
Belengo eskepera,
zeru-lurreko Errege
jaijorik ikusten,
eta gabon-sarijak
beroni emoten.

Pozgarrija

Jaijo ta
zorijen
testigubak,
Maria,
Josepe
ta angerubak,
idija,
astua
ta zerubak,
eta bai
dituguz
artzaintxubak.
Belenera
ikustera
guazan orain,
gor itsubak
ezpazaituz
okertuten
elduteko
katutxubak.

- 2 Gauza guztijen jaube
izanik Jaun berau,
txito mirarizkua
dakar etorrerau;
pobre, lasto ganian,
aberen erdijan,
askatxu baten datza
neguban erraijan.

- 3 Bere Ama maitia
Jose santubagaz
ezerezatan dago
pena gogorragaz,
ikusirik Semia
billos ta pobrerik,
amorezko sugarra
otzak kikeldurik.
- 4 Ementxe asiten da
gizatasunian,
nekiak igaroten
gizonen onian;
baina gizon okerrak,
erruki bagarik,
azkenez itxiko dau
k(u)rutzian josirik.
- 5 Kurutze onegaz deusku
egingo zubija,
zerura igoteko
nai daben guztija,
gorderik emen ondo
bere agindubak,
txarto egin guztijen
arturik damubak.
- 6 Zerurako zubija
Adanek botarik,
ordurik lotu ginan
biderik bagarik;
Jesus dator egiten
zur bigaz barrija,
askorik kenduteko
onen egarrija.

- 7 Jaijotzarik asi da
zubi egiteko,
zur bijak bardinduten
lauba izateko;
profeta santu jaunak,
eldu da orduba,
zeuben suspirubakaz
sarri eskatuba.
- 8 Ondo etorri, Jesus,
bijotztxu neuria,
bedeinka milla bider
Amatxu zeuria;
Josepe santubagaz
guztija batera
azken batu gaitazan
zeu alabetara.
Amen.

Bertso auek kanta-paperetan zabaldu ziran, "Bilbon: D. Pedro Antonio Apraizen moldeteguiari" inprentatuta. Paper oietako bat Bonaparteren bilduman aurkitu genuen.

“Gaur jaio da Belenen...” 1818

(1818-garren urtian Santiagoko elexan)

Gaur jaijo da Belenen
Mesias aginduba,
edegi da zeruba,
poztu bedi munduba;
bada beragaz dakaz
poza ta kontentuba,
ongi etorri izan dedilla
zorijoneko Seintxuba.

Zerutar ta gizonak
dabiltz alkaturik,
txiki ta andi guztijak
pozez zoraturik.

Guk bere biar dogu
juan alkarregaz,
Jesus adoretara
kanta ederrakaz.

*Guazan, bada, arin-aringa
Belengo eskapera,
an jazo dan miraria
guztijok ikustera.*

Kanta soñu ederrakaz
Jesus alabetara,
Seintxu jaio barriari
bijotzak eskintera.

Ez dogu euskaldunok
erdera biarrik
bertsuak iminteko
ondo apaindurik.

Itxirik bada guztiz
erdel berbetia,
kantau daigun euskeraz
Gabongo kantia
Guazan, bada...

Euskeraz kantetako
prest nago ni beti,
bizkaitarren legia
ez galtzia gaiti.

Ezin itxi giñaike
Bizkaiko lurrian
euskera kantetia
urtian-urtian.

(Eusebio Larumbe Bizkaiko Señorijoko moldatzailenean. V. M. B.)

Gabon-kanta au *Euzko Deya* aldizkarian agertu zan, 1919 urtean. Berak ez du esaten nundik artua duen.

Leen ere esan degunez, bertsoen ondoren moldiztegiaren izena ematen da. Eta ondoren iru letra: V. M. B. Oiek, gure iritzirako, bertsoen egillearen izenarenak dira: Vicenta Moguel. Andre onek bigarren abizena Elgezabal zuen berez; baiña, Eleuterio Basozabal jaunarekin ezkondata zegoenez, senarrarena jarriko zuen.

Andre onen *Ipui onak* liburua Auspoa Liburutegiak argitaratua du bere 28. zenbakian.

Gaboneko kanta Bizkaitarrentzat 1818

Jaijotzako Pazko-egunetan poztuteko oi dan legez, 1818-garren urtian.

Sarrerria

*Zer da gaur jazo dana
Belengo errijan?
Aingeru ta artzainak
duaz alkarren leijan.
Zerubak edegirik
zer da mirari au?
Onelako konturik
iñok ikusi ez dau.*

Zortzikua

- 1 Jesusen jaijotzia
kantau gura neuke
euskera ederrian,
baldin al banaike.
Ez daukaguna legez
beste berbetarik,
ez dogu kantaduko
aurten erderarik.

Pozgarrija

*Mundutar guztiak
erdu Belena,
ikusiko dogu
zein dan lenena.
Bizkaija urrin dago,
baña orregaitik
ez dira euskaldunak
izango atzetik.*

- 2 Abenduko illaren
oge ta bostian,
aurkitu zan Jesusa
Belengo eskapian,
jaijorik gaberdijan
aska pobre baten;
aberiak juakoz
arnasaz berotzen.
Mundutar...
- 3 Inguruban egozan
artzainak guztijak,
arin-aranga duaz
entzunik barrijak.
An Jose ta Marija
dakusez zurturik,
Seintxubaren aurrian
belaunikaturik.
Mundutar...
- 4 Aingeru ta artzainak
guztiak nastaurik,
Seña adoretan dabe
bertan auspazturik.
«Zer da jazoten dana?
–diñue eurekan–.
Mesias jaijo jaku
gaur bene-benetan».
Mundutar...

5 Euren artaldiakaz
artzainak azturik,
mirari onek daukaz
gutziz zoraturik.
Diñue: «Jaijo bada
artzainen artzaina,
zelan gizon guztiak
ez datoz gaur ona?».
Mundutar...

6 Iru errege datoz
eguzki aldetik,
izar argi eder bat
dabela aurretik.
Eldu zirianian
artzainei dirautse:
«Nun da emen jaijo dan
erregen errege?».
Mundutar...

7 Erodes erregiak
jakin gura leuke
nun dagan Seintxu au,
baldin al baleike.
Nai leuskio bertatik
kendu bizitzia,
onek kendu ez deijon
bere agintzia.
Mundutar...

8 «Zer darabiltzu, Erodes?
Zagoz zoraturik
Ez dau Jesusek gura
lurreko agintzerik.
Bere agintaritza
ez da mundukua,
jatorku erakustera
lege betikua».

Mundutar...

9 Agintzen dau erregek
ilteko bertatik
seintxu txikar guztiak
erruki bagarik;
baña aingeru batek
jatsirik zerutik,
iges eragin deutsa
laster Nazaretik.

Mundutar...

Bigarren kanta edo osatea

Sarraria

Bizkaitar sendo
izugarriak,
prestatu eidazuz
gaur belarriak,
arin nai bozuz
entzun barriak,
ez dira elduteko
ona nagijak.

Zortzikua

- 1 Jangoikuen legia
Bizkaijan da sendo;
Adanegandik ona
garbi eta ondo
gorde izan da beti
garbiro fedia,
baita geure forubak
eta berbeitia.

Pozgarrija

*Bizkaitar prestu senduak,
gaur biar zeunkez eguak
eltzeko laster Belenera.
jaijo dan Seiña ikustera.
Abarkak jazteko asti baga
guazan guztiok arin ara;
an dago Jesus itxaroten,
Jose ta Marija lagunduten.*

- 2 Erbestetar gaiztuak
nai eukien galdu,
baña Bizkaijak ez dau
bururik makurtu.
Beste erri askotan
jaretxi arren au,
ez dau iños Bizkaijan
kanpokok agintau.
Bizkaitar...

- 3 Erromatarrak eurak
datoz arroturik,
zapaltzeko ustiaz
Bizkaija bertatik;
baña duaz igesi
ondo lotsaturik,
esku bete gizonek
arpegi emonik.
Bizkaitar...
- 4 «Nun dituzuz indarrak,
Anibal arrua?
Zek otzitu izan dau
zenkarren asmua?
Martizdi andijakaz
gudatu bazara,
erdu bildur bagarik
Bizkaiko lurrera».
Bizkaitar...
- 5 Ezagutu zituban
Erroma senduak
bizkaitarren bijotzak,
bai eta besuak.
Ez dau geijago gura
Bizkaijaz gerrarik,
bakia opa deusku
arima-arimatik.
Bizkaitar...

- 6/ Ez zirian amaitu
onekaz bakarrik,
gure arerijuak
datoz erbestetik;
goduak gura leuke
beinguan menpetu,
baita moro gaiztuak
bere azpiratu.
Bizkaitar...
- 7 Zer da egitekua
ainbeste jenteri?
Euskaldunak bakarrik
zelan eurei jarki?
Orregaitiño bere
ez dago bildurrik,
Bizkaiko mendietan
ondo atondurik.
Bizkaitar...
- 8 Gizon bakotxak dauka
bere gazteluba,
beragaz daukalako
bijotz indartsuba.
Ez da(u) egiten iñoc
emen atzerarik,
galdu ez dedin iños
Bizkaiko legerik.
Bizkaitar...

- 9 Jesusari bakarrik
jako edegiko
ate zabal-zabala,
datorren betiko.
Bere legia dogu
guk beti gordeko,
ez jako aurrerarik
besteri emongo.
Bizkaitar...
- 10 Gure asabak eben
sendotasunagaz
gorde gure fedia
euren odolagaz.
Erbestetar guztiei
iges eraginik,
itxi eben Bizkaija
buruba jasorik.
Bizkaitar...
- 11 Eurak itxi e(u)skuben
foru ain ederra
beti gorde izan da
urterik urtera.
Gura dabenak bada
garbiro au euki,
Jaungoikuaren legia
ez dau biar itxi.
Bizkaitar...

12 Gorde geure legia,
gorde berbeitia,
lenago galdu bedi
geure bizitzia.
Sortu zan egunetik
lenengo gizona,
ez da arrotzik sartu
aginduten ona.

Bizkaitar...

13 Gure diputau jaunak
au ezaguturik,
gorde gura litukez
forubak garbirik.
Alegiña egiten
au jaretxiteko,
ez dabe atzerarik
sekula egingo.

Bizkaitar...

Kanta auek paperetan zabaldu ziran, onoko etxe ontan inprentatuta: “Bilbaon. D. Pedro Apraizen moldeteguian. Biar dan bai emonagaz”. Paper oietako bat Bonaparteren bilduman aurkitu genuen.

Norbaitek paper ortan itz auek erantsi ditu eskuz idatzita: “Imini ditu Vizcaitarrentzat Vicenta Moguel ta Basozabal euscaldun emacume batec. Bilbao 1 de Sept. 1818. Delmas”.

Beraz, Delmas izeneko orri eskerrak eman bearrean gaude, kanta auen egillea nor zan adierazi nai izan zuelako. Beste sail baten edo biren egillea ere andre ori bera dalakoan gaude.

Bizenta Mogel onek (1782-1854) *Ipui onak* izeneko liburu jakingarria idatzi zuen, Auspoak bere 28. zenbakian argitara emana.

Lenengo *pozgarrija*-ren bederatzigarren bertsoan, azken lerroan, *Nazaretik* itzaren lekuan beste bat zegoen inprentaz idatzita. Baiña tintaz borratu eta orain ezin da irakurri. Itz berria idatzi zuen eskua, gero paperaren egillea nor zan adierazten duena da. Gure iritzirako, ontzat ar genezake zuzenketa ori, ziur aski moldiztegi-okerreren bat garbitzeko egiña izango da eta.

Gauoneko kantia 1819

---

bizkaitar guztientzat euskaldun emakume batek ateria, 1819-garren urtian, Abandoko elexatian.

Sarrerria

*Bizkaitar sendo
bijotz andikuak,
iños makurtu ez diran
leijal ta senduak!
Izan zara, bai, beti
garbi ta zintzuak,
ez zaitube menpetu
fede bagakuak.*

Zortzikua

- 1 Urte guztietako
betiko lelua
da atera biarra
Gabon zortzikua.
Ainbeste kantau dogu
juan dan urtetan,
ze ez dakit zer esan
gaberdi onetan.

Pozgarria

*Arin, arin, bizkaitarrak,
guazan guztiok Belena;
an jαιο da geure Jauna
angeruben Erregia,
baita bere gizonena,
gure katia guztiak
urratzera datorrena.*

2 Oraindiño bere nik
geratu nai ez dot,
zertxubait asmau baga
gaur baldin al badot.
Bizkaijak emongo deust
bat materijala,
izan dalako beti
sendo ta leijala.

Arin, arin...

3 Augusto Erromako
enperadoriak
nai zituban menpetu
Bizkaiko jentia;
baña euren indarrak
ondo ezagaturik,
iges eragin eutsen
Bizkaiko lurretik.

Arin, arin...

4 Alperrik gura eban
Anibal andijak
ezerezetan euki
Bizkaiko mendijak;
beste gaztelu baga,
geure basuetan
koldarturik lotu zan
ta ondo benetan.

Arin, arin...

- 5 Bere jende arrotza
nok daike sinistu
euskaldunak ebeela
ainbeste lotsatu?
Izanik esku bete
Bizkaiko jentia,
bildurrez bete eben
Erroma guztia.
Arin, arin...
- 6 Zergaitik deritxazu
ainbeste neke-lan
gure erri onetan
orduban artu zan?
Gordetearren zintzoro
Jesusen legia,
gure Foru garbijak
eta euskeria.
Arin, arin...
- 7 Erroma izugarri
fedea bagakuak
nai euskuzan ekarri
jangoiko faltsuak;
ezarri buztarrija
geure idunetan,
sartuteko Bizkaija
lege barrijetan.
Arin, arin...

- 8 Gure aasaba onak,
au ezaguturik,
iños makurtu ez eben
iñori bururik.
Alkar ondo arturik
dinue: «Lenago
il senar ta emazte,
azpiratu baño.
Arin, arin...
- 9 Adanegandik ona
-zinuen- guk dogu
Jaungoiko bat bakarra
beti ezagutu.
Ez dogu bada orain
besterik autuko,
beragaitik bizitza
guk dogu emongo.
Arin, arin...
- 10 Esan deuskube sarri
igarla santubak,
bete biar dabeela
promes ta agindubak.
Guk itxaroten dogu
Mesias justuba,
beti egingo dogu
bere aginduba».
Arin, arin...

- 11 Itxaropen onegaz
gure gurasuak
igaroten zituben
gizaaldi osuak,
neke gogorren beian
baña sendo beti,
biar bazan bizitza
emon Jesusgaitik.
Arin, arin...
- 12 Zesar A(u)gustok eban
ondo ezagutu
bizkaitarren asmua,
eta eban autu
bakia eskintia
bazter txiki oni,
beragaz izateko
adiskide beti.
Arin, arin...
- 13 Bakia zabaldu zan
bazter guztietan
eta jaijo zan Jesus
laster era atan,
Belengo eskapian,
abereen artian,
Abenduko illaren
ogeta bostian.
Arin, arin...

- 14 Ze poza bizkaitarrak
agertu zanian
izar argi eder au
illunpe artian!
Ez ziran azkenengo
Belena elduten,
Seintxubaren aurrian
dira auspaztuten.
Arin, arin...
- 15 Deritxat naguala
ni orain entzuten
bizkaitarrak orduban
zer eben esaten.
«Jauna –esango eben–.
ara emen gatoz gu,
geure jaun ta jaubia
nai dogu ezagutu.
Arin, arin...
- 16 Emen gaukazuz bada
bizkaitar leijalak,
izan arren zu бага
ezerez ta argalak,
zure laguntasunaz
goitu ditubenak
jente errutsu, azkor
ta itzalsubenak.
Arin, arin...

- 17 Izan zaitez zu orain
gure agintari,
ez dogu obeiduko
iños guk besteri.
Zara zu gure Jauna
ta jaube bakarra,
ez gara makurtuko
zu geugaz bazara.
Arin, arin...
- 18 Nun dogu bizkaitarrak
orduko fedia?
Nun geure garbitasun
eta sinistia?
Orain argaldu dira
alako bijotzak,
gizonak emeturik
dirudije motzak.
Arin, arin...
- 19 Lotsatu biar geunke
gomutaz bakarrik
ez daguala orain
alako gizonik.
Biztu gure fedia,
bijotzak sendotu,
ta gauza guztietan
Jainkua billatu.
Arin, arin...

- 20 Baña ondo bestera
da orain jazoten:
jai andi santu onek
dira igaroten
taberna-zokuetan
jokuan sarturik,
eta duaz etxera
ondo mozkorturik.
Arin, arin...
- 21 Etxian eldu eta
an bere ez bakerik,
emazte ta umiak
igesi etxetik.
Oraingo Gabonetan
au da ikusten dana,
onetara eldu da
gure itsumena.
Arin, arin...
- 22 Bizkaiko ezaugarrija
len zan *Lauburuba*,
orain esaten jako
Gurutze Santuba.
Isurten zan odola
au ez galtziarren,
orain salduten dabe
sarri trago baten.
Arin, arin...

23 Gure bizi moduba
balebe ikusiko
judegu ta erejiak,
zer leuke esango?
«Dira -esango leuke-
Jesusen semiak
ala jentiltzar geizto
ta fede bagiak?».

Arin, arin...

24 Karidadia dago
gutziz otziturik,
ondamuba ugari,
iñun ez bakerik.
Jesusen eskolia
ondo jaku aztu,
biderik nasajena
nai dogu jarraitu.

Arin, arin...

25 Gure asaba zarrak
biztu al baleitez,
semetzat ezagutu
naiko ez gindukez.
Lotsaz ez leuke naiko
autu gu umetzat,
ez badoguz jarraitzen
euren lengo oñatzak.

Arin, arin...

- 26   Ia bada, euskaldunak,
      esnatu gaitian,
      gabizan beti zuzen
      ta sendo fedian.
      Geure bizimoduba
      zuzendu bagarik,
      ez dogu ikusiko
      iños gauza onik.
Arin, arin...
- 27   Alan egin ezkeru,
      Josek ta Marijak,
      izanik Jesusentzat
      bitarteko andijak,
      jaretxiko deuskubez
      mesede ugarijak,
      pozez beteko dira
      Bizkaiko errijak.
Arin, arin...
- 28   Gure errege onak
      ta emazte zintzuak
      laztanduko ditube
      Bizkaiko auzuak.
      Eurak izango dira
      geure gurasuak,
      ta zainduko deskubez
      osoro Forubak.
Arin, arin...

Gabon-kanta au, Alemanian argitaratutako liburu batean aurkitu degu: C. A. F. Mahn: *Denmaeler der Baskischen Sprache*, Berlin, 1857.

Aita Lino Akesolo zanak ere makinaz idatzita bialdu zigun kanta au; baiña berak nundik zuen esan gabe.

Alfonso Irigoyen zanak ere agertu zuen gabon-kanta au *Euskera* aldizkarian, 1977 urtean, Berlineko argitaraldi orri kopiatuta.

Gabon-gaberdiko meza ots andikuan kantauko dan kantia 1820

1820-garren urtian
Santiagoko elexan Bilboko urijan

Sarrerria

Zer da gaur dakuskuna
bazter guztietan?
Aingeru ta artzañak
bakia kantetan,
gaberdi onetan
soñu ta olgantzia
kale ta etxetan,
kanta zoragarriak
auzotegijetan
ta sukaldietan.

Zortzikua

Milla ta zortzireun
ogeigarrenian,
abenduko illaren
gau illun batian,
izar argi eder bat
zeruban da agertu,
illuntasun guztiak
ditubana argitu.

Pozgarrija

Gau dontsuba gaurkua
ordu zorijonekua,
poztu, poztu, mundutarrak,
liortu laster malkua,
ia daukagu gizon eginik
zeru-lurreko Jaungoikua.

Bere argitasunak
lañuak kendurik,
dago mundu guztia
pozez zoraturik;
aingeru ta gizonak
dabiltza alkaturik,
zeruba eta lurra
bere bat eginik.

Gau dontsuba...

Zer gauza miragarri
jazo da lurrian:
aserre zirianak
gaur dagoz bakian!
Otsua ta ardija
bijak aska baten,
gorrotua kendurik
alkarregaz jaten.

Gau dontsuba...

Soñu eder artian
dantzugun kantia:
«Glorija zerubetan,
lurrian bakia
borondate oneko
gizonen artian».
Eztabaida guztiak
amaitu zirian.
Gau dontsuba...

Agertu da Mesias
bake-ekarlia,
poztu, poztu, jentiak,
kendu tristuria;
alkar arturik ondo
auzo guztiakaz,
guazan beragana
bijotz zintzuakaz.
Gau dontsuba...

Jaijo ezkeru Jesus
ez iñor bildurtu.
gure zauri guztiak
osatuko ditu;
bere etorreriak
poztu biar gaitu,
gure malko samiñak
daiguzan liortu.
Gau dontsuba...

Baldin geugaz badago
geure Egillia,
zer deusku jagi arren
infernua guztia?
Bere banderapian
jarri ezkeroko gu,
arerijo geiztuak
bildurtuko ez gaitu.
Gau dontsuba...

Españañak kantatuko dau
beti biktorija,
eukirik bere alde
Jesus ta Marija;
Ama guztiz samurra
bitarteko arturik,
ez dabe españañarrak
iñoren bildurrik.
Gau dontsuba...

Laño illunen batzuk
agertzen badira,
zeruko eguzkijaz
aldenduko dira;
ezagutu ezkeroko
geure utsegiñak,
jaritxiko ditugu
betiko atsegiñak.
Gau dontsuba...

Jaungoikuaren Legia
osoro gorderik,
ezin izan ginaike
iños gauza txarrik;
Jesus bere Semia
jatsi da zerutik
gu ateratiarren
katigarijotik.
Gau dontsuba...

Gugaz gura dau bizi
ta gure artian,
iños aldendu baga
sekula guztian;
bere anditasuna
dauka estaldurik,
atzeratu ez dedin
iñor beragandik.
Gau dontsuba...

Birjina Ama maitiak
bere mantupian
artu eban España
antxina batian;
arrisku guztietan
deusku lagunduko,
esturasunetatik
gaitu aterako.
Gau dontsuba...

Geure eskuban dago
zorijontasuna,
gorputz ta arimako
bake ta osasuna;
gu leijalak bagara
Jesusen legian,
ez gaitu, ez, itxiko
etsaien menpian.
Gau dontsuba...

Ez dau Jesusek gura
gerra amaitzallia,
dator zabaldutera
lurrian bakia;
leoe Judakua
bildots dago eginik,
ez dau geijago gura
odol-erijorik.
Gau dontsuba...

Amaitu bitez bada
esamesa okerra(k),
ta guazan emotera
Jaunari eskerrak,
bialdu deuskulako
bake-ekarlia,
datorrena edegiten
zeruko atia.
Gau dontsuba...

Atseginez beterik
guazan Belenera,
ongiotorri ederra
Sein oni emotera;
an dagoz aingerubak
guri itxaroten,
ta zeruko izarra
bidia erakusten
Gau dontsuba...

Artzainak eldu dira
Seintxuba ikusten,
ez dakije oraindik
zer jazoten jaken;
ango argitasunak
ain daukaz zurturik,
euren begijak bere
daukez lañoturik.
Gau dontsuba...

Aberegiñokuak
dabe ezagutu,
idija ta astua
berari makurtu;
euren arnasiagaz
dagoz berotuten,
zer egin biar dogun
guri erakusten.
Gau dontsuba...

Aingerubak itzalez
deutse begiraten,
euren ego ederrak
ditube batuten;
iru errege datoz
eguzki aldetik,
erregien Errege
ikustiagaitik.

Gau dontsuba...

Bere aurrian dira
laster auspaztuten,
urre, mirra, intzensua
deutsez eskiniten;
ez deusku eskatuten
guri ondasunik,
ez dator urre billa
mundura zerutik.

Gau dontsuba...

Eskini deijoguzan
arima garbijak,
ori da nai dabena
Seiñ miragarrijak;
zerutik eretsi dau
arimen gosiak,
ezagutu daiguzan
bere mesediak.

Gau dontsuba...

Arturik bitarteko
Jesus ta Marija,
jatsiko da gugana
iruntz ugarija;
grazija sortuko da
gure arimetan,
glorija gozetako
gero zerubetan.
Gau dontsuba...

Bertso auek kanta-paperetan argitaratu eta zabaldu ziran. Moldiztegi-izena onela adierazten da: "Bilboon: Jose Basozabalen sillutegiyan 1820 garren urtian". Paper ori Bonaparteren bilduman aurkitu genuen.

Gaboneko osaste edo kantak bizkaitarrentzat 1824

1824-garren urtean

Sarrerria

*“Zeruban gloriya,
lurrian bakia”,
angeru ta gizonen
gaurko berbetia.
Jaijo jakun ezkeru
bildostxu maitia,
aztu biar genduke
lengo aserria.*

Zortzikua

- 1 Bizkaijan ez da biar
erbeste legerik,
geure foru maitiak
nai doguz bakarrik;
aldendu bitez, bada,
gaiztuen asmuak,
eta gorde osoro
Bizkaiko forubak.
- 2 Eurak gordetakotzat
diputazinua
Gernikan batzarrian
daukagu autuba;
inok gura badesku
foruba lurpetu,
guztiok biar geunke
esan «Gu gara gu!».

- 3 Bizkaiko banderia
zan leen lanburuba,
gaur esaten jakona
kurutze santuba;
guk aren izenian
genduban goituba
erromatar arrotza,
bai eta mauruba.
- 4 Asko zoritxarrian
badira emetu,
Bizkaijak oraindiño
gizonak baditu;
premiñia baletor
agertuko gara
asmo zital guztiei
arpegi emotera.
- 5 Bakia da guretzat
doerik onena,
baña balego iñor
gura ez dabena,
laster ikusiko dau
buruban egurra,
ta gordeko dogu guk
geure ollalurra.
- 6 Antxinako aasabak
guda gogorretan,
gose eta egarriz
beti basuetan,
zenbat neke zituben
igaro ta goitu!
Baña ez dira oraindik
etsaijak amaitu.

- 7 Ondamu deuskubenak
badira munduban,
indartu ez gaitezan
Bizkaiko foruban;
orregaitik biar da
ondo alkar artu,
esamesa guztiak
betiko amaitu.
- 8 Alper eta ordijak
gugandik aldendu,
ta euskaldun garbijak
guztiz anaetu;
berbeta gozatsuban
dotrina ederra,
berakatz ta porrubak
bota erbestera.
- 9 Zeñek ekarri deusku
Bizkaiko lurrera
orain entzuten dogun
izketa zantarra?
esan-modu zantarrak
ao zikiñetan
ez ziran len entzuten
gure errietan.
- 10 Jesus eta Marija
geure ezpanetan
biar gendukez euki
ordu guztietan,
izan ditezan lagun
esturasunetan,
deituten badeutsegu
sarri ta benetan.

- 11 Guri irakastera
zeruko bidia,
etorri zan lurrera
Jainkuen Semia;
jarraitu biar dogu
bere eskolia,
jaretxiko badogu
atsegin betia.
- 12 Borondate onagaz
alkarri parkatu,
kristinauben izena
ez daigun ukatu;
au aginduten desku
Jesus umildiak,
edegiko bajakuz
zeruko atiak.
- 13 Jaungoikuen legia
da guztiz biguna,
bere jarraitzalia
ez gorrotoduna;
ez dau Jesusek gura
biotz prestubezik,
kendu otso geiztuak
bere artaldetik.
- 14 Otso malmutzak dabiz
kale bazterretan,
alper eta nagijak
ardantegijetan;
nekazale gaixuak
beti nekietan,
gitxi jan ta gitxi lo
euren egunetan.

- 15 Lumaz ondo jantzirik
beti gautxorijak,
eruatzen deutsiez
arto ta garijak;
orregaitiño bere
ez nai ezagutu
biar dirala oneek
gugandik aldendu.
- 16 Atxurra ta laijia
balebiz bizi,ro,
ezagutuko geunke
laster ta argiro
zenbat kalte deuskuben
egin *lumadunak*,
eruanaz etxera
gure ondasunak.
- 17 Alperrik biarrian
gara urratuko.
auzi ta baralletan
gaitube galduko;
eurak edango dabe
gure izerdija,
eta galduko dogu
azkenik auzija.
- 18 Berbatxu labanekin
sarturik sarian,
laster izango gara
gu euren mendian,
ez badituguz gura
edegi begijak,
bada eurak dabiltzaz
zoli ta argijak.

- 19 Ez emon, bada, iños
eurei entzuterik,
gabiltzan beti zuzen
eta alkaturik;
ezdabaida guztiak
aldendu ezkeru,
biziko gara beti
bakez ta gozaro.
- 20 Atsegiñez beterik
igaro bizitza,
ta, datorren denporan
gero eriotza,
lagun izango doguz
Jesus ta Marija,
ta emongo deskube
betiko gloriya.

Gabon-kanta au moldiztegi-izenik gabeko paperetan in-
prentatu eta zabaldu zan. Ale bat Julio Urkijo jauna zanaren
liburutegian azaldua da.

Gaboneko berba neurtu edo bertsuak euskeraz 1825

Bizkaiko nekezalientzat, 1825-garren urtian.

Sarrera

O Jesus eta Marija!,
O Josepe garbija!
Iguzube grazija,
eginik bizitza barrija,
jaritxi daigun gloriya.

Zortzikua

- 1 Jesusen jaijotziak
beragaz oi dakaz
poz eta atsegina
umore onagaz;
orregaitik gura dot
kantau aurten bere,
bada oitura on au
galdu ezin leite.

Pozgarri edo estribillua

Atso-agurak, bizkortu,
gaztiak bere azkortu;
ez egon iñor alperrik,
nagijak bota gugandik;
gorde Jesusen legia,
gura bozube bakia.

(3)
Josepe ta Marija
Artu vitarteco,
Dontsutu gura bozu,
Secula betico;
Baña vici modaba
Zucendu bagaric
Ez dogu icusico
Yñoz egun onic.
Atso Agura etc.

(4)
Beti agertuten nas.
Urteric urtera,
Eusquera politian
Zubei cantetará.
Baña alperric dira
Nire aleguñac
Baldin beti badoguz
Ecandu bardñac.
Atso Agura etc.

(5)
Nic buruba necatu
Zubec jaramon ez,
Alan egongo gara
Sarri gu negarrez.
Guztioc gura gueunque
Emen ondo vici;
Baña ecandu charrac
Iños bere ez ichi.
Atso Agura etc.

(6)
Ardaua ta pipia
Balebilz ugari,
Ondo jan ondo jantzi.
Eta neque guichi.
Zorrari ez jaramon
Ez gorde Legueric
Egongo guinatequez
Pozarren zororic.
Atso Agura etc.

(7)
Aguintarien contra
Gara astinduten,
Oquerren bat errijan
Danian jazoten.
Eta ez dogu gura
Iños gue autortu,
Echeti Justicija
Biar dala artu.
Atso Agura etc.

(8)
Alperric Legue onac
Dira zabalduten,
Ez badoguz guztioç
Errijan jaoten.
Bacoçac bere echia
Lenengo zucendu,
Ta guero Justicijen
Vidiac aztertu.
Atso Agura etc.

2 Kukuba legez nabil
beti soñu baten,
len esan neutsubena
esango dot aurten.
Guztiok dakizube
Jesus jaijo zana,
jaso bada biotzak
beti beragana.
Atso-agurak...

3 Josepe ta Marija
artu bitarteko,
dontsutu gura bozu
sekula betiko;
baña, bizimoduba
zuzendu bagarik,
ez dogu ikusiko
iños egun onik.
Atso-agurak...

4 Beti agertuten naz
urterik urtera
euskera politian
zubei kantetara.
Baña alperrik dira
nire alegiñak,
baldin beti badoguz
ekandu bardiñak.
Atso-agurak...

5 Nik buruba nekatu,
zubek jaramon ez,
alan egongo gara
sarri gu negarrez.
Guztiok gura geunke
emen ondo bizi,
baña ekandu txarrak
iños bere ez itxi.

Atso-agurak...

6 Ardaua ta pipia
balebilz ugari,
ongo jan, ondo jantzi
eta neke gitxi.
Zorrari ez jaramon,
ez gorde legerik,
egongo ginatekez
pozarren zororik.

Atso-agurak...

7 Agintarien kontra
gara astinduten,
okerren bat errijan
danian jazoten.
Eta ez dogu gura
iños guk autortu
etxeti Justizija
biar dala artu.

Atso-agurak...

- 8 Alperrik lege onak
dira zabalduen,
ez badoguz guztiok
errijan jaoten.
Bakotxak bere etxia
lenengo zuzendu,
ta gero Justizijen
bidiak aztertu.
Atso-agurak...
- 9 Gure guraso zarrak
euren denporetan
egon zirian sendo
egun gogorretan.
Goiturik gizon aldra
arrotz gudatsubak,
gorde izan zituben
osoro Forubak.
Atso-agurak...
- 10 Godo eta maurubak
ez ebeen indarrik
egiteko Bizkaiko
lurrian oñatzik.
Erromatarrak bere
ondo asperturik,
aldendu biar eben
gure mugetatik,
Atso-agurak...

(9)
Gure guraso zarrac
Euren demporetan,
Egon cirian sendo
Egon gogorretan.
Goitaric guizon aldra
Arrotz gudatsubac,
Gorde izan cituben
Osoro Forubac
Atso Agura etc.

(10)
Godo eta Maurubac
Ez ebeén indarric
Eguitco Vizcaico
Lurrian oñatzic.
Erromatarrac bere
Ondo asperturic,
Aldendu biar eben
Gure muguétatic.
Atso Agura etc.

(11)
Neque izugarrijei
Sendaro jarquiric,
Ez eben gure Aasabac
Macurtu bururic.
Azquenic argalduric
Anibal arrna
Vizcaijac cantau eban,
Locabe-zanzua.
Atso Agura etc.

(12)
Augusto Erromaco
Emperadoriac,
Opa izan euscuzan
Betico baquiac.
Len arerijo zana
Adisquide eguinic,
Gorde ciran Vizcaijan
Forubac osoric
Atso Agura etc.

(13)
Nun da orain orduco
Guizonen indarra?
Nun orduco verbeta
Garbi ta ederra?
Egunic egunera
Dacuscuz galduric
Euscaldunén viotzac
Erdi emcturic
Atso Agura etc.

(14)
Ezarten badituguz
Atzera beguijac,
Lotsatu biar gara
Euscaldun naguijac.
Eguin gogoz biarra,
Ta gorde Leguiac,
Alan izar gaitian
Vizcaitar Nobliac.
Atso Agura etc.

11 Neke izugarrijei
sendaro jarkirik,
ez eben gure aasabak
makurtu bururik.
Azkenik argaldurik
Anibal arrua,
Bizkaijak kantau eban
lokabe-zantzua.
Atso-agurak...

12 Augusto Erromako
enperadoriak
opa izan euskuzan
betiko bakiak.
Len arerijo zana
adiskide eginik,
gorde ziran Bizkaijan
Forubak osorik.
Atso-agurak...

13 Nun da orain orduko
gizonen indarra?
Nun orduko berbeta
garbi ta ederra?
Egunik egunera
dakuskuz galdurik
euskaldunen biotzak
erdi emeturik.
Atso-agurak...

- 14 Ezarten badituguz
atzera begijak,
lotsatu biar gara
euskaldun nagijak.
Egin gogoz biarra
ta gorde legiak,
alan izan gaitian
bizkaitar nobliak.
Atso-agurak...
- 15 Doktrinia euskera
ikasi polito,
sustrai onak ezarri
umiei betiko,
izan ditezan gero
zuzen ta prestubak,
auzo on ta guraso
ziur errutsubak.
Atso-agurak...
- 16 Gure diputau jaunak
ondo igarririk,
biar dala azija
erein umetatik,
artu izan ditube
viziuro neurrijak,
eskolan iminteko
doktrina garbijak.
Atso-agurak...

- 17 Gurasuak etxian,
errijan auzuak,
zematu ta zuzendu
zeuben menpekuak;
landaria arteztu
beti gaztetarik,
ez dagian ezarri
iños sustrai txarrik.
Atso-agurak...
- 18 Ez badauke umiak
etxian itzalik,
ez dogu ikusiko
kalian lotsarik.
Alperra izango da
ondo agintzia,
ez badogu jaoten
artu dan legia.
Atso-agurak...
- 19 Beti esan oi dogu:
«Denpora txatarrak!
Ai zelan bizi ziran
lengo bizkaitarrak!».
Geure eskuban dago
ondo izatia,
zuzenduko bagendu
gure bizitzia.
Atso-agurak...

20 Guk gordetan badogu
Jesusen Legia,
laster ikusiko da
etxian bakia.
Ez da izango bere
esamesa txarrik,
ez eta auzuakaz
iños barallarik.
Atso-agurak...

Gabon-kanta au bertso-paperetan zabaldu zan, argitale-
txe onetan inprentatuta: "Bilbon: J. Basozabal-en sillutegui-
yan: Artecallyan, num. 41". Eta Julio Urkijo zanaren liburu-
tegian azaldu zan.

Aita Lino Akesolo zanak kanta onen kopia bat bialdu zi-
gun, berak nunbaitetik eskuratuta.

bizkaitarrentzat 1826-garren urtian

Sarrerria

«Agur, euskaldunak!
Nora zuatzie?». «Belenera,
gauza andietara,
barriak ikustera;
bidajea bertati,
belutu bageti,
zuzen-zuzen emeti».

Zortzikua

- 1 Agur, donzella,
eder ta garbia,
jaijorik Seme bat
Jesus deretxona;
geure Egille andie
zein dan Yaungoikue,
Gabriel aingeruz
zeruti biraldue.

Pozgarrie

Agur, donzelle garbia,
agur, donzelle ta Ama,
agur, donzelle ederra;
agur, Yesus Seintxua,
agur, Seintxu laztana.
Agur txan-txa-txue,
agur kutxi-txube,
Gabriel agurreti
etorri erakue.

G... OSASTE,
EDO
BERBA NEURTUAC, VIZCAYTARRENTZAT,
1826. GARREN URTIAN.

SARRERIA.

AGUR FUSCILDUNAC,
NORA ZUATZIE? BELENERA;
GAUSA ANDIETARA,
BARRIAC IGUSTERA;
BIDAGEA BERTATI
BELUTU BAGUETI
ZUCEN ZUCEN EMETE.

ZORZICUA,

(1.)

Agur doncellia
eder ta garbia
yaiyoric semebat;
Yesus derechona;
gueure Eguille andie
ceindan Yaungoicue;
Gabriel aingueruz
ceruti biraldue.

POZGARRIE.

Agur donzelle garbia,
Agur donzelle ta Ama,
Agur Donzelle ederra,
Agur Yesus Scinchua;
Agur Scinchu Laztana.

Agur chan-cha-chue,
Agur Cuchi-chube
Gabriel Agurreti
etorri eracue.

(2.)

Agur Yosepe Donzube,
Mari eta Yesus batean
Yaiyotza mirariaz
Belengo eskepean;
Batzar andibatekin
aurrian daukela,
ango gosamenaz
guztiac euzkera.

Agur Doncelle. etc.

(3.)

Agur Yose eta Mari,

2 Agur, Yosepe dontsube,
Mari eta Yesus batean,
yaiyotza mirariaz
Belengo eskepean;
batzar andi batekin
aurrian daukela,
ango gozamenaz
guztiak euskera.
Agur, donzelle...

3 Agur, Yose eta Mari
Yesus Seintxuagaz,
aingeru ta artzañak
an euskeratuaz;
osastearen osastez,
bibolin albokiaz,
txilibitu eta txirolaz,
neurriko osankidiaz.
Agur, donzelle...

4 «Agur –diñue guztiak».
agur, agur, agur,
eztago izen oberik
mundu, zeruan gaur;
gaur eta iños-iños,
dalako Yainkoarena,
lenengotik berak emona,
zerutik ekarri duena».
Agur, donzelle...

5 Agur langorik ezta
egüño erderati,
eztaukelako erderiak
gauza orlakoa bereti;
yente ilaren esana da
len orain eta beti
«A Dios, a Dios» esatean
Yaingoiko bageti.
Agur, donzelle...

6 Agur, Yesusen biotza
Yose eta Mariagaz,
laguntasunean batzar
yaiotzekoagaz;
Luziperren mingañati
eldu zan okerreria,
agaiti biar dogu
arduraz euskeria.
Agur, donzelle...

7 Agur bagarik dabilen
itsapearen urliya,
agiri dau daukela
erderara berariya;
arroturik andiusteaz
ponpaturik, putziturik,
arpegi, ilun, motz
oker, gaiztoturik.
Agur, donzelle...

- 8 Agur ezin esan leiyen
Luziperretarrok,
zegaiti su-lezean
erdera dira guztiok;
eta zerutarrena
dan legez euskera,
o itz jakintsu, eztitsu,
sotil, zintzo, garbiena.
Agur, donzelle...
- 9 Erderiagaiti orain
biar dogu arduria,
Bizkaien ibiltzeko
gutun yagoren ibiltea; [sic]
urteen lenengoti
urte guztirako,
politu zeez agindue
itsapean betetako.
Agur, donzelle...
- 10 Agurra da betiko
yuan eta etortekua,
badaukazu zer yuan
Bizkaiti urteiteko;
edo marrati kanpora
yoaleita artu biarkozu,
ardura artu bagarik,
oker ibili gura ezpozu.
Agur, donzelle...

11 Agur adeskidiari,
baita edozeineri,
erri, uri guztietati
biar dogu egin ori;
eta bertziaskutu zuzen
yoaleita edo biala,
ibili bagarik gazki
zamai sariya dozula.

Agur, donzelle...

12 Agur eta gurtu edo
adorau Yeinkoari,
biotz oso garbiyaz
arimaz yaio danari;
geure zorionerako
etorri da mundura,
kentzeko Adanen ogen
eta idikiteko zerua.

Agur, donzelle...

13 Agur benetan beozu
lengo urtekoetari,
begirataz zintzo
erakurtzen lengoari;
eta orain urte bikoari,
Bizkaiaren betiko
erakurri eta iduki,
ez inoiz aztuteko.

Agur, donzelle...

- 14 Antxe daukazu orain
biar dozun guztia,
eta ez izen aurreran
alper, oker, nagiya;
an daukazu kondaira
euskaldunentzako,
munduan eta zeruan
bizkaitar izateko.
Agur, donzelle...
- 15 Antxe daukazu orain
euskaldun maiteari,
yagoteko beti garbi
izaite dontsuari;
bakotxa bere izerdiaz
gizona izateko,
eta griña txarretik
alde eragiteko.
Agur, donzelle...
- 16 Geure gurasoak
euskeriaz iribazi
zituan Amerikak zoli;
orain erderiaz iraisi,
alan galdu alde guztiti
gizonen ogenak gaiti.
O, neure Yesusaren agur gozoa:
len legez euskera dontsua!
Agur, donzelle...

Buka

* * *

Eztakiena euskera garbi, emen ditu: lenengo dago euskera garbiye, eta aurreti bestea.

Agur: Dios te salve baxen geiago zazpi bider, etc.

Arroturik, andiustia, ponpaturik: soberbiosoa.

Kondaria: istoriya.

Bidejea: biajea.

Birtziazkutu: refrendau.

Buka: fin.

Txirola: flautia.

Gutun: karteia.

Gurtu: adarau.

Griña: biziyoa.

Itsape: personia.

Yoaleita, biala: pasaportea.

Ogen: bekatue.

Osastea: kantea.

Osankida: musikia.

Urliye: fulano.

Su-lezea: infernue.

* * *

Kanta-paper au, "Bilbon: J. Basozabal-silluteguiyan Ar-tecalijan. Num. 47"-an argitaratu zan. Ale bat Bonaparteren bilduman aurkitu genuen.

Egillea ez dakigu nor izan zan. Baiña, gure iritzirako, arreta geiago azaltzen du euskeraren etorkizunagatik, Jesusen jaiotzagatik baiña. Eta orrekin zera aitortzen du, gure iritzirako: gaztelera Bilboko kaleetan gora zijoala.

Bertsogintzan, berriz, ez dago oso trebe; eta euskera ere ez dirudi ondo menderatzen duenik.

Gaboneko kantak 1828

---

edo berba neurtubak 1828-garren urterako

Sarrerria

*Izar guztien argi
adoragarrija,
amatauko dozuna
gure egarrija.
Erdu ainbat lasterren
luurrera,
arima argal gaisuak
sendotutera.*

- 1 Augusto Erromako
enperadoriak
ozta zabaldu ditu
munduban bakiak,
jaioten da Mesias
lenaz aginduba,
donzella garbijaren
erraijen frutuba.
- 2 Augusto izan bazan
bake-ekarlia,
dator zerubetatik
Errege obia.
Berak edegiko dau
zeruko atia,
arimai emoteko
betiko bakia.

- 3 Augustok ez ekijan
zeruko barririk,
ta zerubak darabil
igarri bagarik,
prestetako Jesusi
bere etorreria,
ta arima gaisuei
atsegin betia.
- 4 Augustok bete eban
munduba odolez,
bere gudagizonak
gosez ta negarrez.
Gudari obaguak
jatorkuz lurrera,
ondasun guztiakaz
bakia emotera.
- 5 Lege antxinakuan
ikara zan lurra,
alde guztietatik
eguan bildurra.
Trumoe, su ta keiaz
dabil aingeruba,
itzalez estaldurik
isten dau munduba.
- 6 Orain aingeru berak
dakarren soñuba
da guri emotia
Lege baketsuba.
Tronpeta otsen ordian
dakaz bioliñak,
kanta pozgarri eta
guztiz atsegiñak.

- 7 Erdu ordu onian,
sarri eskatuba
izan zarian Jesus
on ta baketsuba.
Azpiratu egizu
dragoë gazkiña,
arturik zeure Amatzat
zeruko Erregiña.
- 8 Zatoz liortutera
Adanen malkuak,
eta desegitera
bere pekatubak,
eginiko kaltiak
ain zorigaiztuan,
zarratu zitubanak
atiak zeruban.
- 9 Erdu, Jesus, austera
ate-morrolluak,
sartu ditezan zeugaz
len erbestetuak;
bildolts eta leoiak
bere, aska baten,
dakuskuzan bakian
alkarregaz jaten.
- 10 Sugezar asmoduna
ta antxinakua
ume baten zemaijaz
dago baztertuba.
Arnasa edendubaz
baginduzan galdu,
Sein onek isten deusku
gaur zegaz osatu.

- 11 Eba zarraren ordez
gaur Ama obia
jatorku edetera
zeruko atia.
Gura dabenak bada
jaritxi gloriya,
artu bitartekotzat
Birjina Marija.
- 12 Ama errukiorra,
zure egapian
euki gagizuz, arren,
emen erbestian,
Jainkuaren legia
gorderik lurrian
zugaz egon gaitian
beti-iraun guztian.

Pozgarri edo estribillua

Erdu, erdu, erdu,
Jesus, lurrera,
gu libretara
gatxetatik,
ta bertatik.
Ez bazaukaguz,
galdu, galdu, galdu
biar dogu
alde guztietatik.

* * *

**Bizkaitar guztientzat esnagarri edo abisuba,
lotsagarriko oitura dongak erbestuteko.**

- 1 Nik ez dakit zer esan
gaurko egunian,
deritxat ez naguala
Bizkaiko lurrian.
Alperrak ta nagijak,
lapurrak ugari,
lotsabagekerijak
arpegiz arpegi.

- 2 Jainkuaren bildurrik
ez dogu ikusten,
juez ta agintarijei
lotsarik ez artzen.
Dirudi gagozala
mauruben artian,
neure biotza daukat
naibaga betian.

- 3 Lotsa naz gaur artuten
eskuban lumia,
iminteko oituran
Gabongo kantia.
Ez da Bizkaijan iños
entzun alakorik,
onak eta zintzuak
dagoz samindurik.

- 4 Azi txarrak er(e)iten
dabillen jentia,
ez da duin Bizkaijan
bizi izatia.
Beti leijal ta garbi
biar dogu izan,
lenagoko asaben
oitura ta gisan.
- 5 Nekerik nai ez artu,
jan ta edan ondo,
ezin bizi ginaindez
onelan luzaro.
Lurrak ez dau emongo
neke baga ezer,
negar egingo dogu
gogotik, bai, laster.
- 6 Bizkaijan oraindino
badira azkorrak,
aldenduteko emetik
prestubez dollorrak.
Alkar artu ezker
bizkaitar garbijak,
laster garbitu leitez
bide ta erriajak.
- 7 Justizijako jaunak
burutzat arturik,
urten daigun guztiok
nagitu bagarik.
Erbestetu betiko
lapur ta gaiztuak,
bizi gaitian gero
bakian auzuak.

- 8 Lajia ta atxurra
arturik eskuban,
billatu ondasunak
lurraren barruban.
Askoriaz arotzak,
mallubaz argiñak,
ondo bizi izateko
egin alegiñak.
- 9 Aberatsak zabaldu
diruba lanetan,
nekezaliak daian
irabazi onetan.
Alkarri lagundurik
andi ta txikijak,
geuk dontsutu ginaiz
betiko errijak.
- 10 Gorde bere zintzoro
Jesusen legia,
ikasi gogo onez
bere dotrinia.
Txito da erreza ta
guztizko biguna,
plagiarena barriz
astun da illuna.
- 11 Badeutsazu inori
izan gorrotorik,
parkatu beriala
biotz-biotzetik.
Bizkaitarren biotzak
prestubak izanik,
ezin gorde ginaike
gurari txatarrik.

- 12 Guztiok biar gara
egon bat eginik,
errege geure Jaunak
baleu preminarik.
Bizkaitik bota, bota
lapur galgarriak,
bizi gaitian bakez
biargin zolijak.

Gabon-kanta au bertso-paperetan zabaldu zan, "Bilbon: Basozabal eta Jauregui-en silluteguiyan" inprentatuta. Paper oietako bat Bonaparteren bilduman aurkitu degu.

Aita Lino Akesolo zanak makinaz idatzita bialdu zizkidan bertso auek, berak, ziur aski, kanta-paper ori nunbaitetik eskuratu eta andik kopiatuta.

Gaboneko kantak 1829

Jesusen jaijotziaren gañian 1829-garren urterako

Sarrerria

Bildots otzana,
Seintxu sotilla,
argi guztien
    argija,
erdu zerutik
amatetara
gure bijotzen
    egarrija.

Zortzikua

- 1 Ordu obetan ezin
letorkez Gabonak,
bada endekaturik¹
egozan gizonak;
Jesusen jaijotziaz
dira azkortuko,
eta lengo nekiak
ditubez aztuko.

Pozgarri edo estribillua

Maite, maite
zaitugun Seina,
erdu laster gugana.
Edendurik²
ta argaldurik
dator gizona zugana.
Zure oñetaz
auspazturik
eskatuten osasuna.

2 Zeruban agertu dan
ostaren³ ederrak
itoko ditu laster
zintzuen negarrak.
Poza ta atsegina
dira jarraituko.
zizpuru ta zotiñak
amaitu betiko.

Maite etc.

3 Zeruko Erregiña,
errukiz beterik,
aingeru Gabrieli
baietza emonik,
jarri da bitarteko
Jaunaren aurrian,
gizona iminteko
Beragaz bakian.

Maite etc.

4 Adanen pekatubak
baginduzan galdu,
gaur Eba barri onek
gura gaitu poztu.
Berak gure katiak
nai ditu askatu,
ta zeruko atiak
betiko zabaldu.

Maite etc.

5 Zerubak eta lurra
bat eginik legez,
alkaturik dakuskuz
orain zorijonez.
“Gloria zerubetan,
bakia lurrian”
au da entzuten dana
gaur mundu guztian.

Maitte etc.

6 Jaijo da bai jaijo da
Mesias dontsuba,
antxinako aasabei
sarri aginduba;
bere odol garbijak
gaitu garbituko,
eta bere indarrez
gara sendotuko.

Maitte etc.

7 Baña zek zakaz ona,
Sein zoragarrija?
Ez dakizu emongo
deutsuben sarija?
Gizon eskerbagiak,
malmutz⁴ ta arruak,
Zu galdutzeko daukez
eginik asmuak.

Maitte etc.

- 8 Zeinbat eta mesede
geiago guk artu,
ainbat esker txarrago
emoten deusugu.
Orregaitiño beti
prest zure bijotza.
gozatuteko bertan
gizon ain arrotza⁵.
Maitte etc.
- 9 Benetan damaturik
bagara juaten,
inor ez da atzera
naibagaz biurtzen;
guztientzako dago
zabalik atia;
ontasuna ber bera
zara, Sein maitia.
Maitte etc.
- 10 Ia orduba dogu
jausteko kontuban
ez dala atseginik⁶
izango munduban.
Gure itxaropena
imini zeruban.
damutu ez dekgun
azkenengo orduban.
Maitte etc.

- 11 Jainkuaren legia
da guztiz biguna,
ta bere buztarrija
ez gogor, astuna.
Gorde gorde osoro
bere agindubak,
nai badozu jaritxi⁷
betiko zerubak.
Maite etc.

Bizkaiko nekezalientzat Gabon jaijetan kantetako arratsetan pitxerraren aurrian

Zortzikua

- 1 Beti nago kantetan
urterik urtera,
ez dakit gaur zer esan
egija esatera.
Igez esan nebana
aztu da aurtengo,
gogua daukat otza
orain kantetako.
- 2 Asko esan deutesubet
lengo urtietan,
nire esan guztiak
ez dagoz ezetan.
Alperrik ausiko dot
nik neure buruba,
lengua izango da
aurrera munduba.

- 3 Bizkaijak ez dirudi
iñolaz lengua,
ardaua ta pipia
ta karta jokua.
Onek dira oraingo
gizonen lagunak,
ugarturik askoren
laija ta atxurak.
- 4 Andiak ta umiak
etxian negarrez,
ardan lekubak beti
beterik gizez.
Larrez ondo estaldurik
soloko bazterrak.
bedarrez atsiturik
galbera ederrak.
- 5 Etxeko orma zarrak
untz-orritz josirik.
alderdija jausita
jaramon bagarik.
Tellatuban ugari
beti itogiñak,
gosiak irriturik
zekorren agiñak.
- 6 Au bai bizimoduba
bizkaitarrentzako!
Lotsien lotsa ez dot
guztia esango.
Armarijuan utsa,
zizkuban ezer ez,
alkondaratxu zarra
beterik ziztrinez.

- 7 Koko azur andijak
Bilboko plazara,
eskalu apur batzuk
antxe saldutera.
Txori-abijatxu bat
eskuban arturik,
etorten dira asko
lotsatu bagarik.
- 8 Perrejil apurtxu bat,
porru bat edo bi,
perretxiku txortiaz
neskatxa ugari.
Kargatxu bat iregaz
datoz urrinetik,
Bilboko kalietan
ibiltiagatik.
- 9 Goruba egitia
dinue: Alper da,
miesia erosi
askozaz obe da;
guztia dago merke
denpora onetan;
zetako egongo gara
beti gorubetan?
- 10 Gizonen praka zarrak
guk atondutia
ezin izan leiteke,
betor joskillia.
Zakutxu bat autsegaz
banua plazara,
andik ekarriko dot
alogera etxera.

- 11 Kakuan trapu zarrak
itxi esegirik,
ta lapikua surtan
okela bagarik.
Umiak jantzi baga
etxe inguruban,
dindirrija ugari
dabeela mosuban.
- 12 Ama dator etxera
illunabarrian,
makallao atal bat
dabela aldian;
erdi irakiñian
maira aterarik,
ez dago esaten dau
onako jakirik.
- 13 Nun dira bizkaitarren
esne ta artuak?
Nun gaztañak ugari
eta sagardauak?
Gautxorijak ditubez
guztijak eruan,
zerren galdu dituben
gizonak jokuan.
- 14 Geldi geldika gara
urira jatsiko,
an zer dan igaroten
dogu ikusiko.
Gauza barregarrijak
dira agertuko,
edo negargarrijak
obeto esateko.

- 15 Gomuta dot nebala
gazte nitzanian
ikusi tximino bat
zamari ganian;
berbera dirudie
gizon gazte askok
euren jantzi modubaz,
egija esango dot.
- 16 Gerrija estu-estu,
bularra arrua,
prakaak zorrua legez,
buruba erua.
Uste dabee dirala
Adonis barrijak,
jarraituten deutsela
guztien begijak.
- 17 Agura nekatubak
belaun lokiagaz.
estaldurik ulduba⁸
guzur uliakaz;
nai ditubez ezkutau
daukezan urtiak,
baña ikusten jakez
urdiñak uliak.
- 18 Emakumiak gaitik
zer esan ginaike?
Isillik egotia
obato litzate;
zerren asten bagara
zertxubait esaten,
ez dogu amaituko
ori egun baten.

- 19 Ispilluban ordu bi,
lau ta bost kalia,
denporia emoten
murmurazinoian;
etxera arratsian
umore txarragaz,
diadar ta barallak
gero otseinakaz.
- 20 Beste batzuk or dabiz
bazter guztietan,
ez dauke zer eginik
seguru-etxeetan.
Saldu-erosietan
goiserik gabera.
or sartu, emen urten,
guzurra aurrera.
- 21 Onakuen senarrak
dagoz zoraturik,
ez edo bere dauke
etxian egurrik.
Andra kalezaliak
ez dira etxerako,
gizonak biarko dau
imini jateko.
- 22 Lotsatu arren bada,
bizkaitar maitiak,
ikusi alperkerijak
dakazan kaltiak.
Bizimodu barri bat
guztiok arturik,
ez dedilla agertu
geijago nagirik.

¹ *Endekaturik*: fatigado.

² *Edendurik*: debilitado.

³ *Ostarku*: arco iris.

⁴ *Malmutz*: taimado.

⁵ *Arrotza*: esquivo.

⁶ *Atsegina*: consuelo.

⁷ *Jaritxi*: conseguir.

⁸ *Ulduba*: calvo.

Bertso-sail au "Bilboon: José Antonio Jaureguien sillute-
guyan" inprentatu zan. Urtea, berak esaten duenez: 1829a.

Paper onen ale bat Julio Urkijo zanaren liburutegian gor-
de da. Guk andik kopiatua degu.

1830 urteko gabon-kantak*

Gaboneko kantak jesusen jaiotziaren ganian 1830garren urterako.

Bilboon Jose Antonio Jauregien sillutegijan.

Gaboneko kantia Jesusen jaiotziaren ganian 1830garren urterako

Sarrerria

Mendi guztiak bakarturik
artzaiñak ardiak azturik¹,
guztijak duaz Belenera
ama-semiak ikustera.
Zeruban dinue bakia
gizonei atsegin betia.

Zortzikua

- 1 Gaur gauza andiren bat
jazo da munduban,
zerren ezaugarriak (1)
dakuskuz zeruban.
Aingeru aldrak datoz
egaka² lurrera,
barrion ta atsegiña
guri emotera.

---

* Gabon-kanta hauek Bizenta Mogelek eginak dira. Aurreko urteko eta ondorengo bi urteetako en eite bera dute. Guk, plegua aurrean dugula, liburu honetako grafia-ortografiatarara egokitu dugu testua. (Editorearen oharra)

1 Duda sortu zaigu hitz honetan: nola da *artzaiñak ardiak arturik* edo *azturik*? Bigarren aukera balitz, ez ote luke *artzaiñac ardiac aazturic* agertu behar? Pleguan argi eta garbi dator: *artzaiñac ardiac azturic*.

2 Jatorrizko pleguan *egáca* irakurtzen dugu. Markinaldean *egaaka* ebakiko zelako, gure ustez.

Pozgarri edo estribillua

Seintxu maite
zoragarrija,
izar guztien
argija,
ezkotu eizu
zeure graziaz,
gure biotzen
egarrija.

- 2 Naibaga ta atsakabaz
gengozan mindurik,
zizpuruz ta negarrez
guztiok beterik:
odei illun astunak
eguzkialdetik,
eta geure artian
iñolaz ez pozik.
Seintxu maite...

- 3 Esturasun andijan
gu gengozanian,
gure Salbagillia
etorren bidian.
Gizon erkin, (2) argala
gura dau sendotu,
eta bere indarra
guztiei agertu.
Seintxu maite...

- 4 Ostarku (3) eder, argi
Birjiña Marija,
zeruko ondasunen
iturri ugarija.
Liortu eizuz arren
gaur geure malkuak,
aldendurik beinguan
zerutik lañuak (4).
Seintxu maite...
- 5 Egun zorioneko
ta bedeinkatuba
dakuskuna lurrian
lenaz aginduba.
Zure erraijetako
Seme ain dontsuba,
gure aasaba³ onak
sarri eskatuba.
Seintxu maite...
- 6 Ez balitz errukitu
Aita betikua,
ez jakun edegiko
ate zerukua.
Adanen pekatubak
ebana zarratu,
zure seme maitiak
deusku lokabetu.
Seintxu maite...

---

3 Jatorrizkoan *ásaba* irakurtzen da. Tildeak *aasaba* ebakitzen dela adierazten du.

- 7 Jesus jaio da, bai, gaur
aberen⁴ artian,
gizona iminteko
beragaz bakian.
Bitarteko jarririk
Aitaren aurrian,
gure erru (5) guztia
artu dau gañian.
Seintxu maite...
- 8 Bildots otzan (6), laztana,
zek zakaz lurrera?
Zek gizon eskerbaga
malmutzen (7) artera?
O! errai samur, bigun,
ta errukiorrak,
pagauko ditubenak
gizonaren zorrak!
Seintxu maite...
- 9 Kurutze gogor baten
zaitube josiko,
eta onegaz bere
ez dira aspertuko.
Oñazpituko dabe
Jaunaren Legia,
ez dabe jarr[a]ituko⁵
zeruko bidia.
Seintxu maite...

---

4 Jatorrizko pleguan *aberen* dator.

5 Jatorrizko pleguan *jarrituko* dator.

- 10 Izan arren biguna
zure buztarrija,
naiago dabe astun
eta galgarrija⁶.
Luziperren asmuak
daukez biotzetan,
berba txito labanak
euren ezpanetan.
Seintxu maite...
- 11 Errukiz beteriko
ama Erregiña,
negarrez biurtzen da
zugana España.
Artu gagizuz arren,
zeure egapian,
ikusi ez gaitez
gaistuen mendian.
Seintxu maite...
12. Erregutu eiozu
zeure semiari,
begiratu deijola
gizon argalari.
Gorde daigun lurrian
Jaunaren Legia,
zeruban eukiteko
atsegin betia.
Seintxu maite...

---

6 Jatorrizko pleguan *buztarrija* eta *galgarrija* irakurtzen dugu.

Bizkaiko nekezaliei, Gabon jaijetan kantetako

Zortzikua

- 1 Asko egongo dira
denpora onetan,
zer esango ete dan
aurtengo kantetan.
Igez barregarrijak
izan bazirian,
ez dakit nik zer esan
aurtengo urtian.

- 2 Lengua da munduba
lengo ekanduak,
oitura txarrak beti
ondo sakondubak.
Lur atxurtuban daukez
erruak botarik,
ez ditut aterako
iñolaz sustraitik.

- 3 Ardaua ta pipia
dabiltzan artian,
bakia paltako da
etxe ta kalia.
Txakoliña⁷ morkuan
okela erria,
emazte ta umiei
erremuskadia.

---

7 Jatorrizko testuan *Chacolina morcuana* dator.

- 4 Kapelia iminirik
alderdi batera,
bekoki illunagaz
oi duaz etxera.
Parrastadak ugari
berotu ezkeru,
ta bijaramonian
biotzik ez dago.
- 5 Mozkorra igaro ta⁸
urrengo eguna,
oi dabe onakuak
gutzizko astuna.
Buruba ariña ta
belauna lokia,
eztarrija liorra
eztula dongia.
- 6 Andra gaisua dago
bildurak ikara,
gizon zantarra ez da
juan biarrera.
Egurrik ez etxian
auzuan artua.
Zegaz egingo dabe
jateko talua?
- 7 Eldurik matorduba (8)
ez badago ezer,
ordi, alper, nagija,
dago diadarrez.
An juak tabernara
jaten ta edaten,
ama eta umiak
malkuak botaten.

---

8 Jatorrizko testuan *moscorra igaro ta* irakurtzen dugu.

- 8 Eldu ditezanian
txakoliñ tokijan⁹,
jarten dira astiro
urrengo aulkijan.
Buruz bera jarririk
atera pipia,
eta asi darue
euren berbetia.
- 9 Ez dauka arretarik
nire emaztiak,
biar ez leuke ezkondu
alako andriak.
Katillu bete salda
ez daki egiten,
alkandora garbi bat
ez deusku iminten.
- 10 Egun txarrian nintzan
beragaz ezkondu,
damutu jatan baña
eldu zan berandu.
Askok esango dabe¹⁰
nazala¹¹ dongia,
baña ez deutset¹² opa
neure bizitzia.

---

9 Jatorrizko pleguan, *chacolin toquijan*.

10 Pleguan *dabé* idazten du, *a* bitua ebakitzen zelako: *dabee*.

11 Guk *nasala* bat espero genuen *gabon*-pleguan.

12 Gabon-pleguan *deutsét* irakurtzen dugu. Tilde horrek Markinaldean *deutseet* ahoskatuko zela adierazten du.

- 11 Lebatz ta kiskillakaz
dagozan atsuak,
asten dira¹³ esaten
gizon gizajuak!
Onegija zara, bai,
zu adiskidia,
bestela ilgo zeunke
alako andria.
- 12 Beste modutxu baten
neuk neure denporan
Periko gure zana
eregau oi neban.
Etxera etorreneko
lapiko ederra,
alkandora zurij[a]
beti burkopera.
- 13 Gizon alper, zantarrak
ta atso barritsubak,
nastez bete daruez
etxe baketsubak.
Subil-ostian daukez
asaba¹⁴ gaisuak,
erruki ditubela
dakien auzuak.

---

13 Jatorrizko pleguan *dirá* ikusten dugu.

14 *ásaba* irakurtzen dugu gabon-pleguan.

- 14 Aitobe gizajua,
dago ezereztzat,
ta amandre tristia
artzen da sorgintzat.
Gurasuen biotzak
ondo samindurik,
dauke euren zartzia¹⁵
naibagaz beterik.
- 15 Guraso nekatubei
alako egunak,
emoten deutsezanak
ez dira gizonak.
Dira abere arrotz,
zentsun bagakuak,
ordi, dollor, prestubez,
adinga, arruak.
- 16 Emakumiak bere
oi dabe¹⁶ erruba,
alako mutillari
emoten eskuba.
Plaza-mutilla bada
ez deutse¹⁷ ardura¹⁸,
gero ibilliko da
etxian egurra.

---

15 *zartzia* dator kanta-pleguan.

16 Gabon-pleguan *dabé* agertzen da.

17 Gabon-pleguan, *deutsé*.

18 Gabon-pleguan, *ardurá*.

- 17 Gizon gazte bat bada
biargin zintzua,
elexazalia ta
ez tabernakua.
Neskatillak darue¹⁹
esan lotsa barik²⁰,
ez dot neuk ez artuko
olako txaldanik.
- 18 Neska gangar, erua,
zer pentsetan dozu?
Zeure zorakerija
damutuko jatzu.
Gorosti-makillia
badabil zarratu,
iñori bota baga
erruba zeuk dozu.
- 19 Ze lagun artzen²¹ dozu²²
ondo begiratu,
gero noraezian
ez dadin damutu.
Munduko esamesei
ez arren jarraitu,
argitu zaizala²³
Jaunari eskatu.

---

19 Bietan ikusten dugu tildea: *nescatillá darué*.

20 Jatorrizko pleguan, *lotsa baarik* ikusten dugu. Ez dago dudarik: *bagarik* batetik dator *baarik* dalakoa.

21 Pleguan, *artzeen*.

22 Ez ote luke hemen adizki honek *-n* behar? *Ze lagun artzen dozun/ ondo begiratu*.

23 Hau da, *argitu zaizala / Jaunari eskatu*. Euskara batuan: *argi zaitzala Jaunari eskatu*.

20 Josepek ta Marijak²⁴
deutsube emoten,
ejenplurik onena
badozu jarraitzen.
Jainkuaren Legia
gorderik benetan,
eurakaz egoteko
gero zerubetan.

(1) Ezaugarrija	Señal
(2) Erkin	Débil ²⁵
(3) Ostarku	Arco Iris
(4) Lañua	Niebla
(5) Erru	Culpa
(6) Otzan	Manso
(7) Malmutz	Taimado
(8) Matorduba	Hora de mesa, o de comer ²⁶

---

24 Pleguan. *Maryac*.

25 Pleguan, *Devil*.

26 Pleguan honelaxe dator: *Hora de mesa, ó de comer*.

Gaboneko kantak 1831

Jesusen jaijotziaren ganian 1831-garren urterako

Sarrerria

*O gau ederra,
o gau dontsuba,
gure naibagen
amaija¹.
Aldendu bitez
laño illunak,
agertu bedi
mirarrija.*

Zortzikua

- 1 Egun zorijoneko
mirariz betian,
ze poza zabaldu dan
gaur mundu guztian,
Negarrez ta zizpuruz
gengozan unian,
zeruba agertu da
illargi betian.

Pozgarrija

*Guazan, guazan
Belenera,
zeruko bidia
ikastera.
An dago geure
Egillia,
errege guztien
Erregia.*

- 2 Ama donzella garbi
zerubak autuba²,
bere senar Josepe
gizon doatsuba³,
Belenera eldu eta
ordu gitxi barru
geure Salbagillia
jaijorik dakusku.
Guazan...
- 3 Dabiden jatorritik
datorren Seintxubak,
garbitu biar ditu
gure pekatubak;
bere odola nai dau
gu gaitik isuri,
bere grazija ez deutsa
ukatzen iñori.
Guazan...
- 4 Sugiaren buruba
ausi dau Marijak,
ikara⁴ egin dau gaur
inpernu guztijak;
Zeruko Erregiña
ostarku⁵ ederrak
beteko ditu pozez
munduko bazterrak.
Guazan...

5 Bakia kantetan da
zeru ederretan,
guk bere kantau daigun
erbeste⁶ onetan.
Aingeruben soñubaz
geuria baturik,
Señ au adora daigun
bijotz-bijotzetik.
Guazan...

6 Zerutarrak lurrera
badatoz aldraka⁷,
eta artzain guztiak
ardijak largata;
baduaz Belenera,
guazan gu bere,
antxe ikusten Jesus,
Ama ta Josepe.
Guazan...

7 Euren arpegi ederrak
ikustiagaitik,
ez bada gomutetan
bideko nekerik.
Zer ez genduke biar
egin guk lurrian,
eurakaz egoteko
beti-iraunian⁸?
Guazan...

- 8 Jaunaren agindubak
errez ta bigunak,
plagiarenak barriz
gutzizko astunak.
Sari⁹ amaibagiak
dagoz eskiñirik,
Jesusen lege ederra
gordetia gaitik.
Guazan...
- 9 Eriotzaren bere
ez dauka bildurrik
Jesus maite dabenak
arima guztitik.
Azkeneko arnasen
larritasunetan¹⁰
lagunduko deutse, bai,
Jaun onak benetan.
Guazan...
- 10 Zeruban sartutia
bada atsegiña,
bizi garan artian
egin alegiña,
daikegun an ikusi,
guztiok baturik,
bere glorija andija
estalki¹¹ bagarik.
Guazan...

* * *

Bizkaiko atxurlari ta nekezale guztientzat denpora igarogarrija

- 1 Zarrak eta gaztiak,
atso nekatubak,
subil onduan daukez
arturik lekubak.
«Gaur Gabon, Gabon dogu
–dirautse alkarri–,
gesi baten ez gara
izango egarri».

- 2 Ze poz, ze atsegiña
gaur gure etxian!
Ia apalduteko
ingira gaitian.
Biar asko eginda
mutillak logura,
urreratu gaitian
geure isillura¹².

- 3 Artua ta esnia,
orijo-azia,
besigu erria ta
morkua betia;
subil andi bategaz
suba alegria,
ez da, ez, gaur asarre
gureko jentia.

- 4 Bijar emongo deuskuz
amaxe guriak
geli saltsa ederra,
gaztaña erriak;
zezin urdaiakazko
lapiko betia,
sagardaoz daukagu
gañezka upia.
- 5 Aurten, bai, Gabon onak
itxaroten doguz,
zerren koltzak¹³ ondotxu
beterik daukaguz:
artua, gaztaña,
intxaurra ugari,
on-damurik¹⁴ ez dogu
izango iñori.
- 6 Alan esaten eben
bizkaitar linguak,
baña amaitu dira
orduko kontuak;
ez daukagu etxian
labore-modurik,
ta ganadubak bere
gosez erdi illik.
- 7 Geure eskuban dago
ondo izatia,
tabernara dirurik
ez eruatia.
Zenbat diru kanpora
dabe eruatzen,
garialako sarri
tabernan sartuten!

- 8 Errentak pagetako
gabiltz estu-estu,
urte bat az bestia
ezin da estaldu.
Taberneria dogu
guztiz adiskide,
ura salduten deusku
ardauaren orde.
- 9 Orregaitiño bere
itxi ezin dogu,
nos kontuban, gizona,
jausiko gara gu,
Maritxu tabernako
andre pinportiak¹⁵
eruan ez deiguzan
pezeta maitiak?
- 10 Urtian baño urtian
sisak andijago,
gure diru guztiak
Erriojarako.
Baita bere darue
montañesak asko,
Bizkaian ganadurik
azten ez dalako.
- 11 Biar leuke onetan
Bizkaiko burubak
au galerazoteko
egin agindubak.
Mendi tantai guztiak
ganaduz beterik,
ez dedilla ekarri
bat bere kanpotik.

- 12 Baserri guztietan
bei buztarrikuak
ta mendi urriñetan
basa-idiskuak
iminiko balira,
urte gitxi barru
geituko litzateke
naikua ganadu.
- 13 Baña zorigaiztuan
oraingo urtetan
askoria asi da
basuak trisketan.
Mastijak biar dira
bazter guztietan,
ganadu jatekorik
ez dago etxetan.
- 14 Olaak biariko dira
euki zarraturik,
bada ez da egongo
Bizkaijan egurrik.
Burdinarik ez bada
ez dator dirurik,
ta geldituko gara
ondo mutildurik¹⁶.
- 15 Alkondaratxu zar bi
aldian arturik,
urten biariko dogu
kanpora Bizkaitik,
ogija irabazten
al dogun lekura,
gallegu montañesak
dabiltzan modura.

- 16 Ai, bizkaitar maitiak,
igitu¹⁷ gaitian,
alako naibagiak
eldu ez ditian.
Atxurra ta laija
ugartu bagarik,
atera ondasunak
lurraren barrutik.
- 17 Basuak ondo jantzi
gaztañaz ta aretxez,
kortak berotuteko
iraz ta orbelez;
atera gero satsa
solora ugari,
koltzia zemendijan
ondo bete dedin.
- 18 Tabernara osteria
betiko amaitu,
zeziña ta urdaija
etxian gizendu.
Amak egin daijala
goruba ugari,
aitak eta semiak
atxurren gogoti.
- 19 Uritarrak badabiltz
artu-emonetan,
atxurlari garbijak
ez sartu orretan;
zeuben etxe aldeko
lanak egin ondo,
alan biziko zara
gaur baño obeto.

- 20   Jai-egun santubetan
ez egin biarrik,
atsereteko ditu
Jaunak iminirik.
Gos eta arratsalde
juan elexara,
arimako ondasunak
an billatutera.
- 21   Bakia auzuakaz,
etxian bakia,
au da, bai, aingeruben
gisan bizitia.
Oparik Jainkuari
munduko nekiak,
gero izango doguz
atsegin betiak.

¹ amaia: fin.

² autuba: escogida.

³ dontsuba: virtuoso, santo.

⁴ ikara: temblar.

⁵ ostarku: arco iris.

⁶ erbeste: destierro.

⁷ aldraka: en bandas o en gran número.

⁸ beti-irauna: eternidad.

⁹ sari: premio.

¹⁰ larritasuna: congoja, aflicción.

¹¹ estalki: velo, cubierta.

¹² isillu: mesa de cocina de las que tienen en nuestras aldeas.

¹³ koltza: especie de camarote de los caseríos.

¹⁴ on-damu: envidia.

¹⁵ pinportia: presumida.

¹⁶ mutildurik: pelados.

¹⁷ igitu: moverse con apresuramiento.

Kanta-papera, "(1831) Bilbon. Larumberen silluteguiari" argitarara emana.

Donostiako *Euskal-Erria* aldizkariak argitaratu zituen bertso aukerak, 1880 urtean, 277. orrialdean. Bertsoen azpian onela dio: "Izengabea (Anónima)". Ez du esaten bertsoak nundik artu dituen. Baiña, gure iritzirako, Larumberen sillutegiko kanta-paperari kopiatu zizkion. Baiña gabon-kantak diran bertsoak bakarrik; bigarren zatia falta du, nekezaleentzat jarritako bertsoak, alegia.

Bilboko *Euskalzale* aldizkariak ere baditu bertso aukerak, 1898ko abenduaren 22an; baiña ez danak. Onak ere nekezaleentzako zati ori falta du.

Baiña ondoren *Euskalzale* beste gabon-kanta aukerak ditu, nundik dituen esaten ez badu ere:

Iagi, jentiak; negarrez dago
umetxu jaiotz barria;
kantau biogu bera ixiltzeko
orain al dogun guztia.

Jose eta Maria
doaz gaur Belena,
aintxe kunplietako
asaben esana.

Neguairen erraiko
gaberdi aldean,
jente guztia lotan
dagoan unean.

Maria aurkitzen da
seiñ-zapi bagarik,
lasto puska batzukaz
oia konpondurik.

Ez eukirik nok emon
bertan ostaturik,
eskepe baten dagoz
kontentuz beterik.

Iaioten da Belenen
Ieseren Semea,
zeru eta lurraren
Erredentorea.

Asto eta idien
arnasa bagarik,
otzak ill biar zaitu,
umetxu, bakarrik.

Gaboneko kantia 1832

Gaboneko kantia Jesusen jaijotziaren ganian 1832-garren urterako

Sarrerria

*Zeruba dago argi,
ez dago lañorik,
soñu pozgarrijak
alde guztietatik;
ez dogu guk bere
biar naibagarik*

Zortzikua

- 1 Jaijo jakun ezkerro
bake-ekarlia,
zer guk esan ginaike
ezpada bakia?
Bakia auzuakaz,
etxian bakia,
au izan biar dogu
gaur gure kantia.

Pozgarrija

*Poztu, poztu,
zar ta gaztiak;
Jesusek opa deuskuz
guri bakiak;
zabal-zabalik dagoz
zeruko atiak.*

2 Jesusen jaijotzia
badogu kantetan,
ez da esamesarik
biar errijetan;
poza ta atsegiña
bazter guztietan,
guztiok alkaturik
bera adoretan.

Poztu...

3 Gure asaba zarrei
sarri aginduba,
gaur dakusku lurrian
ondo umilduba;
bete dira azkenik
gure guraarijak,
orain prestau daiguzan
guk bere oparijak.

Poztu...

4 Urre, mirra, intzensorik
ez dau eskatuten,
arima onak bakarrik
ditu billatuten;
ona ez danak bere
ondu gura badau,
bere biotza beti
prest aurkituko dau.

Poztu...

- 5 Adanek bagenduzan
betiko gu lotu,
ta bere pekatubak
gizonak ezaindu,
Dabiden sorreratik
datorren Seintxubak,
gu itxi biar gaitu
gaur lokabetubak.
Poztu...
- 6 Jesus, gure Jaun maite
adoragarrija,
ez, arren, gaur ukatu
gure eskarija;
bitarteko arturik
zeure Ama maitia,
zuzenduko dau berak
gure eskabidia.
Poztu...
- 7 Guztiok bat eginik
deiogun eskatu,
guda ego gerratik
gaizala aldendu;
ta zabaldu dedilla
erreinu onetan
zeruko iruntz ederra
bazter guztietan.
Poztu...

8 Gordeko bagendukez
bere agindubak,
izango ginaindekez
lurrian dontsubak;
Jainkuaren legia
guztiz da biguna,
osoro beteetako
egin al doguna.

Poztu...

9 Berak itxi baditu
zerubak gugaitik,
eta jatsi lurrera
aragiz jantzirik,
bere gañera arturik
gure pekatubak,
ez dogu izan biar
esker geiztokuak.

Poztu...

10 Kendu alde batera
lengo gorrotuak,
eta beti maitetu
lagun ta auzuak;
Jaunaren aginduba
da parkatutia,
eta ez gorrotorik
iñori izatia.

Poztu...

11 Estuba da bidia
zerura igoteko,
zer egin biar geunke
ara juateko?
Autortu pekatubak,
arimak garbitu,
bizimodu barri bat
aurrera jarraitu.
Poztu...

12 Alan izango dogu
erijotza ona,
eta aren ondoren
zeruko ondasuna;
au nik opa deutesbet,
bizkaitar maitiak,
egin daiguzan, bada,
atako bidiak.
Poztu...

* * *

Bizkaiko baserriko nekazalientzat olgarrija Peru ta Juanen artian berbakuntzia

Peru:

- 1 Ez daukat umorerik
aurtengo urtian
pozagaz kantetako
subaren aurrian;
koltzan artorik ez ta
okelia auzuan,
koipe asko ez dago
gure lapikuan.

- 2 Ibili biarko dau,
bai, gure atsuak,
uritik ekarteko
tremes ta artuak.
Baña diruba nun da?
Or dago ultzia!
Saldu biarko dogu
daukagun guztia.

- 3 Galizijatik dator
sardiña gazija,
gure lauko apurren
eruangarrija;
urak ez deusku ilgo
aren egarrija,
zegaz erosiko da
txakolin barrija?

- 4 Ondo otza daukat nik
utxa kisketia,
ez asko beruago
zizkuko poltsia.
Idi makar bi dagoz
gure okulluban,
saldu biarko ditut
aurtengo neguban.
- 5 Beti jagot albuan
Mariya guria,
negarraren soñuban
joten illetia,
ardaua ta pipia
itxi daidazala;
lenago itxiko dot
daukadan azala.
- 6 Ugazaba jaunari
neuk esango deutsal:
«Igazko errentia
itxi parkatutzat».
Aurten jausi jatana
abuztu ostian
pagauko deutsalada
diru ederrian.
- Juane:*
- 7 Ai, Peru, Peru zarra,
zu beti alperra,
sarri izango dozu
alkondara zarra;
belauna agirijan
prakien zulotik,
adurra ta mokuak
okotz ingurutik.

- 8 Ziztriña darijatzu
ukonduetatik,
txapelaren atala
belarri ondolik;
alkondara barririk
ez jatzu ikusten,
gorurik zure etxian
ez dabe egiten.
- 9 Nik etxian daukadaz
zezin ta urdaija,
artorik ez badago
jango dot ogija;
nere troxak daukadaz
gariz beteturik,
urte barru onetan
ez daukat goserik.
- 10 Etxian azi beti
bigae marduak,
gero euki daijezan
beterik erruak.
Esnetxu gozuagaz
ai ze edarija!
Esan leiteke dala
zerutik jatsija.
- 11 Etxian azitako
zekortxu ederrak,
egin oi daruadez
soloko biarrak;
ez deutset montañesei
dirurik emoten,
merkatu rik merkatu
ez naz ni ibilten.

12 Zuk bere bazenduke
egingo biarra,
eta ondo nekatu
gerriko azurra,
ez eldu iños bere
ardan tokijetan,
diruba bazeunkake
esturasunetan.

Peru:

13 Ai, Juane, errez da
kontubok esaten,
baña nik ez dot errez
diñozuna egiten.
Zelan euki ginaike
ainbeste ganadu?
Biri zer jaten emon
bere ez daukagu.

14 Udabarrijan artu,
negurako saldu,
bitartian bidetan
eteten ditugu;
irabazten doguna
lenaz dago janik,
ez dogu guk urtengo
bizitza onetatik.

Juane:

15 Euki ezkerero, Peru,
daukazun bazterra,
zuk bere artu ziñaike
labore ederra;
nabua ta bedarra
ganadubentzako,
esnia ta okelia
jatordubetako.

- 16 Itxi ibiltiari
beti karriuan,
biarra egin zoli
etxeko soluan;
ez dau lurrak emoten
berez ondasunik,
atxur ta laijiagaz
aztertu bagarik.
- 17 Pipa motxa autzian,
txapela okerturik,
zeure zopita zarrak
arrastau eziñik,
beti zabiltz bidetan
gelditu bagarik;
olan izango ez dozu
arto ez garirik.
- 18 Aldatu biar dozu
bizimodu ori,
benetan gura bozu
ondasunak euki;
seme-alabei bere
biarra erakutsi,
ta dotriña onian
familija azi.
- 19 Ez daiela ikasi
lapurkerijarik,
ezta bere esaten
iños berba txarrik;
gazte-gaztetxutatik
beti elexara,
zeuben abadiaren
berbak entzutera.

- 20 Zuzen gabiltzan beti
Jaunaren bidian,
ta ez esamesarik
auzuen artian;
alan egin ezkeru
erbeste onetan,
glorija izango dogu
gero zerubetan.
- 21 Agur, Peru neuria,
urrengo artian,
alkar daigula ikusi
datorren urtian;
ganbaria beterik
upia gañezka,
txaltxu jaijoparriak
atentan saltoka.
- 22 Jesusen izenian
eruan nekiak,
geroko irabazteko
atsegin betiak;
itxi gaurtik aurrera
taberna-zuluak,
eta ondo atondu
baso ta soluak.

Bertso edo kanta auek bertso-paperetan zabaldu ziran bi izenbururekin. Leenenego orrialdean, or goien ezarri deguna, eta bigarrengean, beste au: “Gaboneko kantia Santiagoko elexa nausijan kantaiko dana Bilboko uri linargijan 1832 garren urtian”.

Peru eta Juaneren arteko berbakuntza *La Gaceta del Norte* egunkarian ere agertu zan, 1933ko uztaillaren 12an, izenburu onekin: «Antxiñako zortziko batzuk».

Eta bertsoen ondotik adierazpen au: «Berkakuntza au, orain eun urte bete, orduko baserritarren adiskide batek egiña, Bilbao bertoko “Eusebio Larunbe-ren silluteguiari” argiratuta agertu zan 1832-garrengo Gabon kanta batzuen ostean. Gure gaurko baserritarrai be ondo jatorrelakoan, barriri darakustet *La Gaceta del Norte* eguneroko onetan, orduko paper-orritxu aretatik artuta. A. Juan R. Larrinaga».

Gure iritzirako, gabon-kanta auek eta 1819, 1825, 1828 eta 1831 urteetakoak egille berarenak dira.

Leenengo sailleko zazpigarren bertsoak onela dio: “guda ego gerratik gaizala aldendu”. Bear-bearrezko eskaera, andik urtebetara asiko baitzan karlisten leenengo gerratea, zazpi urtean Euskal Erria odolez gorrituko zuena.

Hitz-atze bezala zenbait ohar

I. Sarrera

Hitz-atzearen lekua, begien bistakoa denez, liburuaren azken orrietakoa izan ohi da. Badirudi hitz-atzea duen liburuak gehigarri hutsal bat, soberan duen beste azal bat eskaintzen duela. Bestela esan, liburuari bere mamia eskaini ondoren hitz-atzea eransten bazaio, delako eranskin horrek alferrikako luzagarriaren tankera hartu ohi du gehienetan. Ura joan ondoren presa presaka egin nahi duenaren tankera izan ohi du. Liburu honetan, ordea, beharrezkotzat jo dugu azalpen labur bat ematea Auspoako irakurleari. Antonio Zavala gure artetik itzali eta laugarren urtean haren izenean datorren liburuak, nahitanahiez, azalpen bat behar duelako. Azalpen labur honetan liburuaren nondik norakoak eta argitaratze-irizpideak eman asmo ditugu; eta ez du, gure ustez, ikerlan bat izan behar; izan ere, bestela, jostun txarrak bezala jokatuko genuke, soinekoari adabaki handiegi eta itxuragabekoa erantsiz.

Antonio Zavalaren *Bilboko gabon-kantak (1755-1832)* lana ez da tolosar ikertzaile nekaezinaren gabon-kanten gaineko lehen liburua. Duela lau urte, 2008an, *Gabon eskeko bertsoak (1814-2000)*¹¹ liburua eman zuen argitara. Hori berori izan zen A. Zavalak bizi zela atera zuen azken liburua. Ondoren etorri zen *Manuel Lasarte. Iturria ondare*, Iñaki Zubizarretak ondua. Antonio Zavalak laurogei urte bete zituenerako, 2008ko urtarrilean Amasan egin genion omenaldi-bazkarirako, bere eskuetatik aterea zuen behin betiko testua. Ordurako prest zuen liburua inprentara eramane eta ateratzeko.

---

11 Zavala Antonio: *Gabon eskeko bertsoak (1814-2000)*, Auspoa saila, Gipuzkoako Foru Aldundia, 2008.

Era berean, gogoan dut nola, Amasako omenaldi-bazkari hartan, hizpide izan genuen Bilboko gabon kanten liburua hau ere. Egina baitzuen ordurako. Bazkari hartantxe aipatu nizkion 1803 eta 1830eko gabon-kantak ere. Eta agindu nion postaz bidaliko nizkiola neuzkan bezala: ohar eta guzti. Posta hori sorgin-posta zen; e-maila, alegia. Ordurako, Antonio Zavala zaletu samartua baitzegoen gaur eguneko teknika berrietara. Gero gerokoak.

Orain argitara datorren *Bilboko gabon-kantak* autorea hil ondokoa da; edo, Axularren hitzez esateko, *liburutto hau da emazurtza. Posthumus. Aita hillez gero sorthua*. Halaxe da. Zavalak ordenagailuan oso aurreratua zeukan liburua: bideratuak zituen fotokonposizioa –paginazioa, orrialde bakoi-tzean ahapaldiek eta hutsarteek izan behar zuten tokia...-. Eta egina zuen hitzaurrea ere. Auspoa liburutegiari segida ematen diogun lan-taldekoak, beraz, beharturik geunden lan hau argitaratzera. Izan ere, gure ustez, Zavalak berak egin eta argitaratu gabeko aleekin osatu behar dira, ahal dela, Auspoaren segidako lehen aleak.

2. Gabon-kantak liburu batean sartzeko asmoa

Ez dago dudarik Antonio Zavalak liburu honen asmoa aspaldikoa zuela. Auspoa liburutegiko lehen alea, Ramon Artolaren *Sagardoaren graziya eta beste bertso asko*, 1961 urtean argitara zuen. Handik hiru urtera, 1964an, *Bosquejo de historia del bersolarismo* liburua plazaratu zuen. Lan horretan argi bezain garbi ikusten denez, garaitsu hartarako bilduak zituen bertso-paper eta era bateko eta besteko testigantza asko. Liburu horretan adierazi zuen, zeharka bada ere, Auspoa liburutegia osatuko zuten autore eta gaien berri. Bestela esan, 1964ko lanean bertsolaritzaren historia bat apaltasunez deskribatzen zuelarik, bide batez, Auspoa liburutegirako zituen asmoen zerrenda bat ere eskaintzen zuen. Delako *Bosquejo* horretan Tolosako ikertzaileak, “Comienzo del bertso-papera” atalean, 31-33 orrialdeetan, hauxe dio:

Es difícil precisar cuándo comienza este fenómeno [bertso-paperena, alegría], y más difícil aún señalar el momento exacto en que se convierte en costumbre generalizada. Todo esto requiere estudiarse con más tiempo y pausa. Lo que yo diga aquí, más será apuntar caminos de investigación que dar soluciones seguras.

Sospecho que comienza en Bilbao y San Sebastián con los villancicos que se comienzan a imprimir para ser cantados en las iglesias de ambas capitales.

La hoja más antigua se imprime en Bilbao en 1755 con este largo título: *“Villancicos en bascuence que se han de cantar en el Real e Imperial Convento de N. P. San Francisco de la M. N. Villa de Bilbao, en los solemnes maytines del Nacimiento de Nuestro Señor Jesucristo, en este año de mil setecientos y cincuenta y cinco, puestos en música por el P. Fr. Martin de Oaraveytia, Organista y Maestro de Capilla de dicho convento”*. Y luego dice: *“Villancicos de 1755 a 4 violines”*.

Su primera estrofa es ésta:

*“Nay duen ezquero Sein ederrac
Arzaien trajean etorri,
Canta dezagun, Arzai onac,
Tonadilla eder ori.”*

Ya que el hermoso Niño quiere venir en traje de pastor, cantemos, pastores buenos, esta hermosa tonadilla.

Estas estrofas se publicaron en la Gaceta del Norte en 1932 por el P. Juan Ruiz de Larrinaga y su noticia la debo al P. Lino de Santa Teresa [Lino Akesolori, alegría], carmelita, en cuya copia encuentro este otro dato: *“Sin año ni pie de imprenta. Probablemente el mismo año de 1755, y en la imprenta de Antonio de Egusquiza, de Bilbao”*.

El siguiente es muy posterior, de 1794, pero yo lo conozco tal como apareció en 1919 en el periódico Euzkadi quien no dice de dónde lo toma.

Por la misma razón de conocerlos en fuente mediata que no explica de dónde lo toma ella a su vez, ignoro si son “bertso-paperas” impresos los villancicos de 1818, cantados en la iglesia

de Santiago, los de 1819 de la iglesia de Abando, los de 1824 titulados “*Gaboneco osaste edo cantac vizcaitarrentzat*”.

En cambio, poseo el microfilm de las hojas impresas, es decir de los auténticos bertso-paperas, de los villancicos de 1814 cantados en la iglesia de Santiago, de los de 1815 titulados “*Gaboneco cantac vizcaitarrentzat*”, de los de 1818 del mismo título, obra según creo de D.ª Vicenta Moguel, de los de 1820 cantados en la iglesia de Santiago, de los de 1824 titulados “*Gaboneco osaste edo cantac*”, de los de 1826, que lleva un léxico bilingüe, y de los de 1828.

También son “bertso-paperas” impresos los villancicos de 1825, los de 1831 y los de 1832.

Pero ninguno de estos villancicos es obra de bersolari. Más bien parece que los ha compuesto algún sacerdote o religioso o alguno de los vascófilos de entonces. De hecho, los de 1818 deben ser, como hemos ya dicho, de D.ª Vicenta Moguel. Es posible que algún otro sea del herrador vascófilo José Pablo de Ulíbarri y Galindez.

Aipamena luzetxoa da, baina oso argigarria, gure ustez. Bertso-paperen sorrera Euskal Herrian Bilboko eta Donostiako gabon-kantei loturik agertzen da. Gabon-kanta horiek liburu batean jasotzea 1964 urtea baino lehenagokoa da. Kanta-paper edo kanta-plegu hauen gaineko berririk sakon eta dokumentatuenetakoa aita Lino Akesolori zor diogu. Iker-tzaile karmeldarrak, kanta-plegu hauez ari dela, Jose Pablo Ulibarriri 1962 urtean eskainitako artikuluko batean¹² aitorten hau egiten du:

Otra actividad suya desconocida es la parte que le corresponde en la serie de villancicos y cantares que desde el año 1814 a 1832 fueron saliendo de las imprentas de Bilbao cada año casi

---

12 AKESOLO, Lino: “José Pablo de Ulíbarri Galindez (1775-1847)” in BRS-VAP, 1962, 25-35 or.

ininterrumpidamente. Nuestras bibliografías no han registrado más que unos pocos de ellos. Ciertas fórmulas convencionales que en ellos se repiten nos pueden hacer creer que son de un mismo autor.

Beti agertutez naz
urterik urtera
euskera politian
zubei kantetara (Año 1825.)

Pero el que habla es el villancico; los autores deben de ser varios, que parece actúan de común acuerdo y siguen una inspiración y unos propósitos comunes. Desde el año 1816 tienen un carácter mixto, religioso y cívico: al villancico propiamente dicho siguen *zortzikos* dirigidos a todos los vizcainos, de sentido patriótico, exaltador del pasado y animador de un movimiento en pro de la lengua, de los fueros, y hasta de una economía más sana y mejor dirigida. Yo no dudo que el inspirador de esos cantos es Ulíbarri; inspirador de todos y también autor de algunos de ellos. El alma de Ulíbarri resuena en todos ellos. Los de 1819 salen a nombre de una mujer vasca (*euskaldun emakume batek atería*), que se afirma ser doña Vicenta Moguel, que vive en Abando casada con don Eleuterio Basozábal; de ella deben de ser también, a creer al P. Mateo Zabala en sus fábulas, los de 1832. Pero muchos otros Ulíbarri los ha difundido como suyos y ha recibido por ellos felicitaciones y elogios. Los de 1826, por su fondo y su forma, llevan el sello inconfundible de Ulíbarri, y hasta se repiten expresiones de ellos en otros versos posteriores de nuestro escritor. Compárense estos versos del *Gaboneko osaste edo berba neurtuak* (título muy de Ulíbarri; los atribuidos a doña Vicenta dicen *Gabonkantia* o *Gaboneko kantak* a secas)

Agur Jesus seinchue,
Agur seinchu laztana.
Agur chan-chi-chue,
Agur cuchichube.

Con los que en otro poema suyo sobre la educación del niño pone en boca de la madre:

¡Amac semiari esaten:
¡Ai ze zuri ederra zagoz
nere cuchichua ta chanchichua,
bai, nere aingueruchua!”

Y el oponer el agur, palabra de ángeles, al adiós, como lo hace el autor de estos villancicos de 1826, es muy del estilo de hablar y de pensar de Ulíbarri.

Pero si en otros la versificación está mejor lograda de lo que acostumbra Ulíbarri, y el lenguaje es más ajustado al vizcaíno literario, con fonetismos más regulares y formas verbales más firmes, frente a las formas más anárquicas corrientes en este nuestro autor (por falta, en gran parte, de una gramática del vizcaíno todavía); no olvidemos que Ulíbarri buscó en alguna ocasión la colaboración y los servicios de doña Vicenta para revisar y corregir sus escritos y no dejaría de hacerlo en lo posible, cuando se trataba de dar a la estampa sus versos.

Aipamen luze honek argi handia ematen digu. Lino Akesolok, hainbat bertso-paperen berri eman ondoren, asmo bat ere azaltzen du. Hona hitzez hitz:

Sorarrain, y después de él Vinson en su suplemento, registra los de 1814 (de los franciscanos de Albia), los de 1816, 1817 y 1829. Mahn, en su **Denkmäler der baskischen Sprache**, reprodujo los de 1819, salidos al parecer de la pluma de doña Vicenta Moguel. Conocemos, y Ulibarri los menciona, los de 1824, 1825, 1826, 1828, 1831 y 1832. ¿No sería posible reunirlos y reeditarlos todos¹³?

Lino Akesoloren azken galdera ere esanguratsua dugu: ez ote litzateke posible bertso-paper guztiak biltzea eta argitaratzea? Zein gabon-kanta diren Bizenta Mogelenak eta zein Jose Pablo Ulibarrirenak jakiteko bidea ere eskaintzen digu,

---

13 Ohar hau 1962ko artikuluan dator, oin-oharrear.

inolako dudarik gabe. Lino Akesolok ematen digun argiaren arabera, Antonio Zavalaren bilduma honetako 1824 eta 1826 urteetako gabon-kantak Jose Pablo Ulibarrirenak dira. Ulibarriren gabon-kantak, ez dago dudarik, Bizenta Mogel eta beste egileenak baino baldresagoak eta ilunagoak dira. Eredu ilun eta finkatu gabeko bertsogilea dugu Ulibarri. Bizenta Mogelek euskara seguruagoa du. Bere osaba Juan Antonio Mogelen irakaspenak eta berezko argitasuna dira diogunaren lekuko eta froga. Ulibarri, bertsogilea baino gehiago eragilea dugu, arnasa berria eta euskal kulturaren aldeko eragilea, gizarte-kezka handia duena. Garai bateko hitzetan zein Lino Akesolok dioen modura esateko, "euskal-esnalea" zen Ulibarri. Kultura-sustatzailea esango genuke gaur egun.

Beste baieztapen esanguratsu bat ere egin dezakegu: bi kanta bakarrik ditugu XVIII. mendekoak: 1755ekoa eta 1794koa. Hemeretzigarren mendean, 1803koa dugu lehena, eta 1814koa kanta bi ditugu. Behin 1814tik aurrera ia urterik urte, hutsik egin gabe, atera ziren kantak. Eta 1814ko kanta bat behintzat Jose Pablo Ulibarrirena da, inolako dudarik gabe. Kanta honen sarrera jatorrizkoa hau dugu:

Gauoneco cantac cantauco dirianac otsandico mesan Jaincoen semien jaiotzeco egunetan Santiagoco eleiza lenastan cein dan Bilboco uriyen Vizcaico jabedean.

Kanta honetako idaztankera Jose Pablo Ulibarrirena dugu. Berarenak ditugu kantaren hiztegi larramenditarra eta azkenean hiztegitxoa jartzeko ohitura ere. Baina konturik kontuzkoena besterik da. Berari zor diogu, izan ere, urterik urte hutsik egin gabe kantak sortzeko asmoa aurrera eramatea. Gabon-kantak urtero ateratzeko asmo sendoa gizon suhar eta eragile handi batena izan behar, eta horixe izan zen Jose Pablo Ulibarri.

3. Zavalaren edizioaz zenbait ohar

Bilboko gabon-kantak (1755-1832) liburuko kanten puntuazioan ez dugu inolako ukiturik egin. Antonio Zavalak urteetan barrena finkatutako bere puntuazio-irizpideak erantsi zizkien gabon-pleguetako ahapaldiei. Gabon-plegu gehienak Bizenta Mogelenak ditugu eta jatorrizko pleguetako testuekin erkatu dugu liburu honetako testua. Testua finkatzean askotan oin-oharrak egiteko beharra ere ikusi dugu, baina era horretara edizio kritiko bat egin beharko genuke eta bide hori ez da Auspoako aleetatako bidea.

Bizenta Mogelen euskara bizkai-euskera literarioa dugu, Markinako eskolakoa deritzana. Markinako garai bateko fonetismo edo fonetizismoak agertzen dira euskara eredu honetan. *Alaba, luze, begi, asto, buru* hitzak artikulua dutela, *alabea, luzia, begija, astua, buruba* idazten zuen Juan Antonio Mogelek. Eskola horretakoak dira, beraz, hurrengo belaunaldiko Juan Jose Mogel, Bizenta Mogel neba-arrebak zein Prai Bartolome ere. Badira lege honetan eszepzio bat edo beste. Izan ere, Prai Bartolomek, *guzti* hitzak artikulua zueanean, *guztia* erabiltzen zuen testu argitaratuetan, eta ez *guztija*¹⁴. Eredu honetan, ordea, gabon-pleguetan ez datoz guztiz zehatz erregela guztiak. Eman dezagun, *kasurako, jaiotza* eta *biotz* hitzak. Gure eruedetan *jaijotza* eta *bijotz* izan beharko lukete, eta halaxe agertzen dira zenbaitetan, baina ez beti. Guk irizpide bera erabiliz, modu bakarrera ekarri beharko genituzke?

Markinako eskolako idazleek, era berean, *ase, nos, edonos, nas, elesa (elexa), basen* erabiliko dute *aize, noiz, edo noiz, naiz, el(e)iza, baizen* egin beharrean. Era berean, *gaisto, zorigaisto* hitzak erabiliko dituzte edo *geisto, zorigeisto*, eta ez

---

14 Bere testu argitaratuez ari gara. *Icasiquizunak* liburuetako esku-idatzian *guztija* erabiltzen du. Ahozko euskaran Markinaldean ez dago hain garbi. Hitz honetan ez ohi dugu zorioneko *-ja* erabiltzen.

gaizto eta *zorigaizto*. A geminatuen kontuan ere zuzen jokatu nahi izan dugu. *Aasaba* hitza erabili ohi zuen Juan Antonio Mogeleg eta berdin bere lobak ere.

Jose Pablo Ulibarriren ereduan duda gehiago daude. Ez da Bizenta Mogelena bezain finkoa. Ez da erraz erabakitzen beti zein eredu darabilen. Arabako Okondo edo Ukondokoa edo, Abandora etorria zenez gero, Bizkaikoarekin nahastua.

4. Gabon-kanta hauen aberastasunaz

Aberastaun askotarikoak daude liburu honetako gabon-kantetan. Hitzegi aberastasuna, esapide bereziak, esaera zaharren bat edo beste, eta abar. Jesus umearen izena, esaterako, zenbait gabon-kantatan artikuluaekin ikusten dugu: *Jesusa*. Eta Jesus salbatzaileari artikulua jartzea kontu zaharra dugu, Manuel Lekuonak lan polit batean erakutsi zigunez. Gabon-kanta hauetan gehienetan errepikatzen den hitz bat *sein* dugu. Bizkaiko euskararen *haur* esan nahi du. *Ume* hitza markagabea dugu, pertsonena zein animaliena. Pertsonen umea, ordea, “haur(ra)” dugu edo Bizkaian “sein(a)”. Gaur egun ia haurrik txikiena adierazteko bakarrik erabiltzen dugu, baina garai batean zabal zebilen “haurra” bera adierazteko¹⁵.

J. A. Lakarrak “Oharrak zenbait arkaismoz” (ASJU XVII, 1983, 41-68 or.) lanean adierazten duenez, hegoaldeko zenbait testutan (Marijesietan kasurako, *astotxoaren txalmatzen* egituran) objektu zuzena genitiboan ikusten dugu, iparraldeko tradizioan bezalaxe. Diogunaren adibide bikaina dugu bilduma honetan, 1755 urteko gabon-kantako kopla hau:

---

15 Hiperonimoa edo markagabea, beraz, *umea* da. Hiponimoa edo markatua, *seina* edo *haurra*. Hitz-konposizioan eta erabiltzen dugu. Markinan, esaterako, *seinlaguna*, gaurko ahoskeran *selaune* “placenta” da, Gipuzkoako “haurlaguna”. Iparraldeko *sehi* hitza eta Bizkaiko *sein* jatorri beretik omen datoz: protoeuskarako *seni batetik, alegia.

*Lau artzai pobre etorri dira
Señaren alabatzera,
Señaren alabatzera eta
Amaren onratutzera.*

Aditzaren morfologiari dagokionez, *zu(b)ek dozu* bezalako forma zaharrak ere ikusten ditugu. *Zu* plurala zen garai batean; baina, singulartu zenean, *zuek* forma berria sortu zen. Forma berria izan arren, aditza era zaharrean erabiltzen zen; eta erakuslean bakarrik markatzen zen pluraltasuna, eta ez aditzean. Tankera horretakoa dugu 1803 urteko bertso hau. Hona, pleguan datorren bezala:

*Eusquerian arerio
guizon andiac
orain aguertu biozus
zeuben vidiac:
cer esan bozu
emen nago beguira
ucatu ez bozu.*

Bati baino gehiagori zuzentzen zaio kanta-egilea: *guizon andiac* eta *zeuben vidiac* aipatzen ditu. Adizkiak, ostera, *bozu* eta *biozus* (*bear dozuz*).

Inongo testu zein hiztegitan aurkitu ez ditugun hitz zenbait ere badatoz. 1803ko kantan, esaterako, *etxizagarria* hitza aurkitzen dugu. 1803ko gabon-kanta horretan berean, esaera zahar polit bat aurkitzen dugu: *baneuka, baneukoke*.

Bizenta Mogelen 1830 urteko bigarren gabon-kantan *adinga* hitza ikusten dugu, hots, “adin gabea” adierazteko. Hitz horrek burugabea edo entendimentu gabea adierazi nahi du, *adin* delakoak entendimentu hitzaren adiera duela: *ez dira gizonak. Dira abere zorrotz, zentzun bagakuak, ordi,*

dollar, prestubez, adinga, arruak. Aitona esateko, hitz gutxi ezagutzen den hitz bat ikusten dugu Bizenta Mogelen gabon-kanta berean: *aitobe*. Aitona hitzak “aita ona” adierazten duen bezala, *aitobea* “aita hobea” ote da? Bazegoen Azkuek zein Añibarroren hiztegi-tako testigantza eta *Erizkizundi Irukoitzean* ere agertzen zen, baina Bizenta Mogelen gabon-kantak testu literario baten testigantza baliotsua du. Testigantza literario hau ez dago, guk dakigula, inongo hiztegitan jaso. Era berean, *plaza-mutila* hitzari ez diogu *plaza-gizon* hitzaren tankerarik hartzen, plazan askotxotan dabilen mutila baino, hau da, behargin zintzoaren eta elizazalearen kontrakoa.

5. Gabon-kanten iturriak, argitarapenak, estudioak

Hemeretzigarren mendean egindako bildumetan badira Bizkaiko gabon-kantak. Duvoisinek egindako bilduman, esaterako, hirugarren kairean, hamaikagarren kanta honako hau da: *Gaboneko kantia Bizkaitar guztientzat Euskaldun emakume batek ateria 1819 garren urtian Abandoko elechatian*. J. A. Uriartek ere bildu zituen Bizkaiko hainbat gabon-kanta, *Poesía Bascongada Dialecto vizcaino* eskuidatzen.

Gabon-kanta hauetako gehienak zenbait liburu eta aldizkaritako artikuluetan argitaratu dira. Antonio Zavalak ipinia du non hartu dituen berak transkribatu dituenak. Guk, ordea, ezinbestekotzat jotzen dugu argitaratu diren beste iturri batzuk ere adieraztea.

Alfonso Irigoienek, “Bilbo eta euskara” 1977 artikuluan, gabon-kanta hauek dakartza: 1794koa, data gabekoa, eta Bizenta Mogelen 1819koa. Kanta hauek pleguen transkripzioak dira.

Jose Antonio Arana Martijak, “Xabier Kintanari sarrera-hitzaldiari erantzuna” artikuluan, honako hauek jasotzen ditu: 1794koa, 1803koa, data gabekoa, 1814koa B deritzaguna –bi sail baitaude urte horretakoak– Ulibarririk egindakoa, 1815ekoa Bizenta Mogelek egina eta 1818koa. Artikuluaren

eranskina osatzen dute gabon-kanta horiek. Eranskin hone-
tan ez dago transkripziorik, pleguen argazkia baino. 1831 ur-
teko gabon-pleguaren aurrea edo portada agertzen da, baina
gainerako testurik ez.

Xabier Altzibarrek, *Bizkaierazko idazle klasikoak* libu-
ruan, 1819, 1824, 1825, 1828, 1829, 1831, 1832 urteetakoak
dakartza, 316-337 orrialdeetan. Altzibarren beraren “Bizenta
Mogelen Gabon kantak eta 1828ko bertsoak” lanean, ikerke-
ta luze bezain sakon baten ondoren, eranskin bezala, Bizenta
Mogelen gabon-kantak ematen ditu. Gabon-kanta horiek
transkripzioak dira. Hona urteak: 1818, 1819, 1820, 1824,
1825, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832. Artikulu eder horretan,
tesi-lanean argitara eman ez zituen lau urteko kantak dakar-
tza: 1818, 1820, 1824 eta 1830ekoak. Gabon-kanta haue-
zaz gainera, 1828ko bertso-sail baten berri ere ematen du.

Adolfo Arejitak, “Gaboneko kantak Bilbon” lanean, Bil-
boko gabon-kanten gaineko azterketa luze bat burutzen du.
Azterketa honetan ez dago ez gabon-kanten transkripziorik,
ez pleguen argazkirik. Beste inork aurkitu ez dituen bi urteko
gabon-kantak ere aipatzen ditu: 1802 eta 1813koak.

Oinarrizko bibliografia

- AKESOLO, L., 1962, “Jose Paulo de Ulibarri Galíndez (1775-1847)”,
BAP 18, 25-35.
- 1962, “Algo más sobre el escritor Ulíbarri”, *BAP* 18, 415-421.
- 1962, “Euskal-esnale ta euskal-idazle: Yose Paulo Ulibarri, Oken-
doko semea” *Olerti* 4, 121-142.
- ALTZIBAR, X., 1992, *Bizkaierazko idazle klasikoak*. Bizkaiko Foru
Aldundia: Bilbo.
- 2008, “Bizenta Mogelen gabon kantak eta 1828ko bertsoak”, *Bide-
barrieta* XIX-2008, 25-104.
- ARANA MARTIJA, J. A., 1981, *Canciones de Navidad. Gabonetako
kantak*. Bilbao: Caja de Ahorros Vizcaína, “Temas vizcaínos”,
84. zenb., 61.

- , “Hitzaurrea” in *Ercilla, Bartolomé de: Colección de cantos vizcaínos*. Durango: Museo de Arte e Historia, 1988.
- , “Gabon Canta de Guernica de 1757”, *Euskera*, 1967, 89-98.
- , “Gabonetako kantak”, *Hoja del Lunes de San Sebastian*, 1981-12-24, 1981, 12-28.
- , “Sebastián Antonio de la Gandara Bizkaiko idazlea”, *Euskera*, 1984-2, 499-510.
- , “Xabier Kintanaren sarrera-hitzaldiari erantzuna”, *Euskera*, 1995, 1, 37-82.
- , 2010, “Gabon kantak eta arkaismoen bestelako mintegiak. Joseba Andoni Lakarraren sarrera-hitzaldiari erantzuna”, *Euskera*, 2010.
- AREJITA, A., 2002, “Gaboneko kantak Bilbon”, in *Z.Z.E.E., Bilboren 700. urteurrena. Hizkuntza gunea. Sinposioa*, Deustuko Unibertsitatea: Bilbo, 281-324.
- GALÉ, P., 2003, *Jose Paulo Ulibarri (1775-1847) euskal hiztegia*. Aunia Kultura etxea: Luiaondo.
- HARITSCHELHAR, J. 1988, “Recuils manuscrits de chansons basques”, *ASJU* 22:2, 445-461.
- IRIGOIEN, A. 1977, “Bilbo eta euskara”, *Euskera*, XXII, 385-425.
- LAKARRA, J. A., 1983, “Oharrak zenbait arkaismoz”, *ASJU* 17, 43-68.
- , 1984, “Bizkaiera zaharreko ablatiboaz”, *ASJU* 18:1, 161-194.
- , 1985a, “Larramendiren hiztegitzaren inguruan”, *ASJU* 19:1, 11-50.
- , 1985b, “Larramendiren Azkoitiko sermoia (1737)”, *ASJU* 19:1, 235-281.
- , 1985c, “Berriz Larramendiren segiziozko zerbaitez”, *ASJU* 19:2, 439-452.
- , 1996, *Refranes y Sentencias (1596). Ikerketak eta edizioa*, Euskaltzaindia: Bilbo.
- , 1998, “Betolazaren hiztegia”, in Knörr, H. & K. Zuazo, *Arabako euskararen lekukoak*, Eusko Legebiltzarra: Gasteiz, 87-105.
- SARASOLA, I., 1986, “Larramendiren eraginaz eta”, *ASJU* 20:1, 203-215.
- ULIBARRI, J. P., 1823 [1975], *Gutunliburua* [Edizio faksimilea] Arabako Foru Aldundia, Gasteiz.
- ULIBARRI, K., 2006, “Zenbait ohar J. P. Ulibarriren lexikografia lanez”, *Boletín Sancho el Sabio* 26, 33-50.

- , 2007, “XIX. mendeko hiztegien azterketaz: J. P. Ulibarri Galindezen hiztegiaren kasua”, *Mitxelena Katedraren II. Biltzarreko Ak-tetan agertzeko*.
- , 2010, “Jose Pablo Ulibarriren lan bat: Gaboneko osaste edo ber-ba neurtuac, vizcaytarrentzat, 1826. garren urtian”, *Litterae Vas-conicae Euskeraren iker atalak*, 11, 241-264.
- URGELL, B., 1985, “Literatur bizkaieraz: Añibarroren Esku-libu-rua”, *ASJU* 19:1, 65-117.
- , 1987, “Esku-liburuaren grafia aldaketak (1802-1821)”, *ASJU* 21:2, 357-387.
- URKIZU, Patri, 1986, “C.A.F. Mahn-en kanta eta bertso bilduma Berlin, 1857”, *Egan* 1-2, 13-84.

Jabier Kalzakorta

Aurkibidea

Atarikoa	7
Itzaurrea	9
BILBOKO GABON-KANTAK (1755-1832)	
Villancicos 1755	27
Villancicos en Romance y basquense 1794.....	35
Villancicos	43
1803 urteko gabon-kantak.....	57
San Bizente Abandokoaren elexan kantaduko dirian kantak 1814	71
Gauoneko kantak 1814	77
Gaboneko kantak bizkaitarrentzat 1815.....	83
Gaur jaio da Belenen... 1818.....	93
Gaboneko kantak Bizkaitarrentzat 1818	95
Gauoneko kantia 1819	105
Gabon-gaberdiko meza ots andikuan kantauko dan kantia 1820	117
Gaboneko osaste edo kantak bizkaitarrentzat 1824	127
Gaboneko berba neurtu edo bertsuak euskeraz 1825.....	133
Gaboneko osaste edo berba neurtuak 1826.....	143
Gaboneko kantak 1828.....	151
Gaboneko kantak 1829.....	159
1830 urteko gabon-kantak.....	171
Gaboneko kantak 1831.....	183
Gaboneko kantia 1832.....	195
Hitz-atze bezala zenbait ohar	207

